

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2023-02-28 i mål nr M 681-22, se bilaga A

PARTER

Klagande

Länsstyrelsen i Stockholms län
Box 22067
104 22 Stockholm

Motpart

Uddby Kraft AB, 556932-5250
Götgatan 11
116 46 Stockholm

Ombud: S.Å.W-S.

SAKEN

Ansökan om omprövning för moderna miljövillkor för Uddby kraftverk i Tyresån i Tyresö kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på så sätt att Stockholms tingsrätts, vattendomstolen, dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87

- under rubriken *Vattenhushållning och kontroll*
 - o i villkor A2 ska ha följande lydelse:
Genom Fatbursdammen ska tappningen vara lägst 300 l/s under 60 dagar från det att den påbörjas på hösten när tillrinningen tillåter det, dock senast den 1 november, och under övrig tid 150 l/s. Vid lägre tillrinningar ska dessa framläppas.

- i villkor 3, hädanefter benämnt A3, ska ha följande lydelse:

På Thomsonöverfallet vid Fatbursdammen ska det finnas tydliga märken som visar överfallshöjden vid tappning av 300 l/s och 150 l/s.

och

- under rubriken *Tid för omprövning* ska kompletteras med ett nytt andra stycke av följande lydelse:

Ansökan om översyn av villkoren och andra bestämmelser för att de ska hållas moderna ska i enlighet med 22 kap. 29 § miljöbalken ges in inom sådan tid att dom eller beslut i saken finns senast 40 år efter att denna dom har vunnit laga kraft.

SAMLAD REDOVISNING

Mark- och miljööverdomstolen har upprättat en samlad redovisning av tillståndsbestämmelser enligt 22 kap. 30 § miljöbalken som de skulle lyda vid laga kraft av denna dom, se bilaga B.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Stockholms län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra villkor A2 i mark- och miljödomstolens dom på så sätt att minimitappningen vid Fatbursdammen under hösten ska vara 300 l/s i stället för 200 l/s. Länsstyrelsen har vidare yrkat att minimitappningen enligt villkor A2 i första hand ska pågå från oktober till och med december och i andra hand ska pågå i minst två månader (60 dagar) från att den påbörjas på hösten. Den ökade tappningen ska påbörjas så snart tillrinningen medger det, dock senast den 1 november.

Länsstyrelsen har vidare yrkat att, så som det får förstås, Mark- och miljööverdomstolen ska lämna en samlad redovisning av gällande tillståndsbestämmelser enligt 22 kap. 30 § miljöbalken på ett annat sätt än vad mark- och miljödomstolen har gjort.

Uddby Kraft AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Under målets handläggning har fråga uppkommit om mark- och miljödomstolens dom är en sådan dom som enligt 22 kap. 29 § miljöbalken ska förenas med en bestämmelse om när tillståndets villkor och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön senast ska ses över för att hållas moderna, om mark- och miljödomstolens underlåtenhet att bestämma en sådan tidpunkt utgör ett rättegångsfel, om felet i så fall kan avhjälpas i Mark- och miljööverdomstolen och vilken tidpunkt som i så fall bör bestämmas. Fråga har också uppkommit, för det fall att länsstyrelsens yrkande om ökad minimitappning bifalls, om villkor 3 i Stockholms tingsrätts, vattendomstolen, dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87 om Thomsonöverfallets utformning bör ändras och i så fall hur.

Länsstyrelsen i Stockholms län har angett följande inställning i de uppkomna frågorna. Den överklagade domen omfattar tillstånd att bedriva vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel. Mark- och miljööverdomstolen kan och bör med stöd av 22 kap. 29 § miljöbalken besluta om en tidpunkt för översyn av tillståndets villkor och bestämmelser. Översynen ska ske inom 40 år från det att domen vinner laga kraft. Om

Mark- och miljööverdomstolen bifaller yrkandet om ökad minimitappning bör Thomsonöverfallet justeras så att även en markering för 300 l/s går att utläsa. Villkor 3 bör då ändras.

Uddby Kraft AB har angett följande inställning. Mark- och miljödomstolens dom är inte en sådan dom som avses i 22 kap. 29 § miljöbalken och som därför skulle behöva förenas med en bestämmelse om tid för omprövning för moderna miljövillkor. Skulle frånvaron av en sådan bestämmelse vara ett rättegångsfel kan det läkas av Mark- och miljööverdomstolen. Tiden bör i så fall bestämmas till 40 år eller den längre tid som senare lagstiftning inom det vattenrättsliga området kan komma att föreskriva. Om Mark- och miljööverdomstolen bifaller länsstyrelsens yrkande om ökad minimitappning kan villkor 3 anpassas så att det framgår att det ska finnas tydliga märken på Thomsonöverfallet som visar överfallshöjden vid tappning av 300 l/s och 150 l/s.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vattenhushållning

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Det råder inte några tvivel om att öring leker i Follbrinksströmmen redan vid nuvarande flöden. Syftet med att öka minimitappningen är att optimera förhållandena för leken. Ett minimiflöde om 300 l/s är optimalt för havsöringens lekområde i Follbrinksströmmen. Sökandens egen konsult, Sweco, har också i rapporten *Teknisk beskrivning och Miljöbedömning* angett att ”troligen optimala strömningsförhållanden för öringreproduktion uppnås med en tappning på 300 l/s”, eftersom flödeshastighet och vattendjup då blir optimala på reproduktionsområdena. Sökanden har trots det argumenterat för att en höjd minimitappning om 200 l/s under september och oktober är tillräcklig med hänvisning till dåvarande Fiskeristyrelsens yttrande i mål VA 69/87 (som ledde till nu gällande dom för verksamheten från 1990). Sedan yttrandet har förutsättningarna på platsen sannolikt förändrats till följd av vattendragets naturliga förändring över tiden, genom exempelvis erosion och sedimentation. Swecos rapport är välgrundad, speglar de nuvarande förhållandena och är därför mer tillförlitlig.

Det finns inget stöd i utredningen för uppgifterna i målet om ”ofta förekommande lågflöden” i vattendraget. Enligt varaktighetsdiagrammet i Swecos rapport *Teknisk beskrivning och Miljöbedömning* är flödet i systemet över 300 l/s mer än 90 % av året. Diagrammet över dygnsmedelflödet 2004–2020 visar att sannolikheten för låga flöden är störst under sommarmånaderna och minskar snabbt på hösten. Utredningens jämförelse mellan vattenföring och slukförmåga under 2004–2020 visar att vattenföringen endast i undantagsfall är så låg att inte minimitappningen kan släppas. Eventuella tillfälliga lågflöden är dock inte i strid med ett villkor om en ökad minimitappning under oktober – december, eftersom 300 l/s bara ska tappas då tillrinningen medger det. Att lågflöden riskerar att uppstå enstaka år är inte en anledning för att besluta om en lägre minimitappning än den mest lämpliga ur miljöhänsyn. Det är snarare ett argument för en ökad minimitappning, eftersom det är viktigt att området fungerar optimalt som lekområde övriga år. Ju bättre lekområdet fungerar, desto mindre skulle påverkan bli på det lokala havsöringsbeståndet under en höst med ett lågt flöde.

Minimitappning enligt länsstyrelsens yrkande bör också begränsas av tillflödet till Albysjön, på samma sätt som fastställts av mark- och miljödomstolen. Risken för att en ökad minimitappning skulle medföra att Albysjön avsänks till en nivå som gör att minimitappningen inte kan upprätthållas är liten. Att vatten eventuellt läcker genom kraftverket även när det inte är i drift bör inte ligga naturen till last. Det är verksamhetsutövarens ansvar att ordna med bästa möjliga teknik, särskilt om ett läckage vid kraftverket hotar att påverka naturvärden och eventuellt medför att vattennivån underskrider sänkningsgränsen. Av uppgifter från Sweco som bolaget hänfört sig till framgår att läckaget inte heller är så stort att det påverkar eller omöjliggör minimitappning vid Fatbursdammen mer än någon dag per år i genomsnitt.

Länsstyrelsen kan visa på behovet och miljönyttan av att perioden för den ökade minimitappningen förlängs till och med december. Havsöringens lek triggas av ökade flöden och lägre temperaturer i vattendrag som mynnar i havet. På senare år har havsöringen i regionen lekt senare och i vissa fall så sent som i slutet av december. Troligtvis beror detta på ökade temperaturer på hösten och senare högflöden på grund av förändringar i nederbördsmonster. Av rapporten *Stockholms havsöringssår 2022* framgår att lekande öring ofta observeras så sent som i december i bl.a. närliggande

Åvaån, strax söder om Tyresån. Att det vissa år kommer att vara förhållandevis varmt och torrt väder en bit in på hösten kan medföra att den ökade minimitappningen inte kan släppas redan den 1 oktober och då kommer havsöringens lek börja senare. Det är av stor vikt att förlänga tiden för en ökad minimitappning till den 31 december för att alla de fiskar som är på väg för att leka i Follbrinksströmmen ska hinna uppfatta att förhållandena i strömmen är lämpliga och hinna genomföra sin lek. Alternativt bör det säkerställas att minimitappningen pågår under minst 60 dagar under hösten från det att den höjda minimitappningen kan släppas.

Uddby Kraft AB har anfört i huvudsak samma sak som i mark- och miljödomstolen med följande tillägg.

Från maj och långt in på hösten råder vattenbrist. Om en större mängd tappas sjunker sjön snabbare mot sänkningsgränsen. Vid sänkningsgränsen kan inget vatten tappas, om tillrinningen är mindre än vad avdunstning och turbinläckage bortför från sjön. Tappning har dock kunnat upprätthållas, om än med reducerat flöde, genom att dämmningsamplituden har nyttjats som buffert för att överbrygga perioder med låg tillrinning, som är lägre än vad avdunstning och turbinläckage bortför från sjön. Till detta ska läggas ett lågt flöde vid Nyfors damm. Uddby Kraft AB vill absolut undvika torrläggning av Follbrinksströmmen, för att skydda flora och fauna och föredrar ett uthålligt flöde, som dock kan vara utmanande att hålla vid nuvarande förhållanden. Länsstyrelsens yrkanden kan innebära att Follbrinksströmmen måste torrläggas.

De modulerade flödena i Swecos rapport bygger på SMHI:s modellvärden. De tar inte hänsyn till en mängd faktorer som verkligheten innehåller och det är därför vanskligt att ge dem för stor vikt. Provtappningarna som Sweco utförde visade på mycket små skillnader i vattnets höjd och bredd mellan 200 l/s och 300 l/s, vilket ska ställas mot risken för torrläggning av Follbrinksströmmen om Albysjön når sin sänkningsgräns och avdunstningen m.m. är större än tillrinningen.

Vid Swecos studie av olika tappningsvolymmer i Follbrinksströmmen skedde mätningarna nedifrån havssidan och sedan i de två parallella fårorna uppströms, huvudfåran och bifåran. Vid mätningarna nedströms Follbrinksfallet upptäcktes att

inloppet till bifåran var igensatt med höstlöv. Efter att löven rensats bort ökade flödet markant. Det är högst troligt att flödet blev optimalt efter det. Tyvärr gjordes inte några nya mätningar. Ett förslag för att ytterligare förbättra bifårans flöde är att plocka om några mindre stenar vid inloppet. På så sätt kan flödet öka ytterligare, utan att äventyra huvudfårans lekvatten.

Det saknas stöd för slutsatsen att en förlängd period med ökad minimitappning skulle vara miljömässigt motiverat. Perioden för lek styrs av vattentemperaturen, men det krävs även tillräckligt med flöde. Av Swecos yttrande i den här delen framgår att medeldatum för öringens lek på den här latituden är början av oktober och att lekperioden i de flesta fall ligger inom 60 dagar. Länsstyrelsens andrahandsyrkande om 60 dagar med högre minimitappning tillgodoses redan i den aktuella vattendomen.

Kontroll av minimitappning

Länsstyrelsen har anfört att om Mark- och miljööverdomstolen bifaller länsstyrelsens yrkande om ökad minimitappning behöver Thomsonöverfallet justeras så att även en markering för 300 l/s går att utläsa. Länsstyrelsen föreslår att villkor 3 ges följande lydelse: ”Vid Fatbursdammen ska det finnas ett Thomsonöverfall som kan mäta flöden om minst 300 l/s. På överfallet ska det finnas två tydliga märken som visar överfallshöjden vid 150 l/s och 300 l/s.”

Uddby Kraft AB har anfört att om Mark- och miljööverdomstolen bifaller länsstyrelsens yrkande om ökad minimitappning kan villkor 3 ges följande lydelse: ”På Thomsonöverfallet vid Fatbursdammen ska finnas tydliga märken som visar överfallshöjden vid tappning av 300 l/s och 150 l/s.”

Villkor om tid för översyn av tillståndet

Länsstyrelsen har anfört följande.

Den överklagade domen omfattar tillstånd att bedriva vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel. Den bör därför innehålla en bestämmelse om när tillståndets villkor

och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön senast ska ses över för att hållas moderna i enlighet med 22 kap. 29 § miljöbalken. Bristen på ett sådant villkor i mark- och miljödomstolens dom är inte ett rättegångsfel som medför att målet behöver återförvisas till mark- och miljödomstolen.

Översynen av villkor och andra bestämmelser bör ske inom 40 år från det att domen vinner laga kraft, vilket är samma tid som anges i 11 kap. 27 § miljöbalken för att miljövillkoren ska anses moderna. Det är också en tid som beslutats i liknande mål. Länsstyrelsen föreslår att villkoret ges följande lydelse: ”Det åligger tillståndshavaren att, i enlighet med 22 kap. 29 § miljöbalken, ansöka om omprövning av tillståndsvillkoren i sådan tid att dom eller beslut i saken föreligger senast 40 år efter att denna dom har vunnit laga kraft.”

Uddby Kraft har anfört följande.

Tillstånd till vattenverksamheten har lämnats av Stockholms tingsrätt, vatten- domstolen, i dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87. Mark- och miljödomstolen har, efter ansökan av verksamhetsutövaren, ändrat och gjort tillägg till villkor och bestämmelser, så att tillståndet nu är förenat med moderna miljövillkor. Ansökan har inte omfattat en omprövning av verksamheten som sådan. Mark- och miljödomstolens dom avser med andra ord villkor, inte tillstånd, och är därmed inte en sådan dom enligt ordalydelsen i 22 kap. 29 § som avser vad ett tillstånd ska innehålla.

Skulle frånvaron av en bestämmelse om tid för omprövning vara ett rättegångsfel kan det läkas av Mark- och miljööverdomstolen. Tiden bör dock i så fall bestämmas till 40 år eller den längre tid som senare lagstiftning inom det vattenrättsliga området kan komma att föreskriva. Det är viktigt att det inte föreskrivs kortare tider än vad som vid varje tidpunkt gäller allmänt inom området. Bolaget tillstyrker följande formulering av en sådan bestämmelse: ”Det åligger tillståndshavaren att, i enlighet med 22 kap. 29 § miljöbalken, ansöka om omprövning av tillståndsvillkoren i sådan tid att dom eller beslut i saken föreligger senast 40 år efter att denna dom har vunnit laga kraft, eller den senare tidpunkt som då gällande lagstiftning anger.”

En samlad redovisning av tillståndsbestämmelserna

Länsstyrelsen har anfört följande. Kravet i 22 kap. 30 § miljöbalken på en samlad redovisning av gällande bestämmelser syftar till att förenkla och skapa en fullständig bild av de rättigheter och skyldigheter som gäller för verksamheten. Det är inte tillräckligt att, såsom mark- och miljödomstolen gjort, enbart redogöra för skrivelser i tidigare domar och de bestämmelser som framgår i dessa. I stället bör de bestämmelser och villkor som fortsatt gäller för verksamheten enligt äldre domar och tillstånd lyftas ut och sammanställas tillsammans med nya villkor och bestämmelser. Först då presenteras en samlad bild av vad som gäller för verksamheten på ett sådant sätt som får anses vara avsikten med 22 kap. 30 § miljöbalken. För att underlätta och säkerställa rättssäkerheten i framtida tillsyn är viktigt för tillsynsmyndigheterna med tydlighet i gällande domar. Samtliga gällande bestämmelser och villkor som gäller för anläggningen och driften av den efter omprövningen ska redovisas på ett tydligt, samlat sätt.

Uddby Kraft AB har anfört att ett omarbetande av domen är ogrundat och orimligt administrativt slöseri, vilket strider mot både privata och allmänna intressen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Vattenhushållning och kontroll

En högre minimitappning än den nuvarande skulle syfta till att nå optimala förhållanden för havsöringens lek. Uddby Kraft AB har ifrågasatt nyttan med en ökad minimitappning och anfört att ett förbättrat flöde eventuellt redan har uppnåtts och annars kan uppnås med mindre åtgärder.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Enligt varaktighetsdiagrammet i Swecos rapport *Teknisk beskrivning och Miljöbedömning* har flödet under 2004–2020 varit över 300 l/s under 90 % av året och låga flöden har förekommit främst under sommarmånaderna. Vidare ska flödena under senhösten i regel ha överstigit kraftverkets slukförmåga. Länsstyrelsen yrkande om högre tappning avser den period då sådana högre flöden förekommer och villkoret

föreslås gälla bara i den mån tillrinningen tillåter det. Det finns inte någon utredning i målet som ger stöd för att det skulle vara vanligt med låga flöden under hösten.

Mark- och miljööverdomstolen ser inga skäl till att ifrågasätta underlaget för rapporten eller de slutsatser som dras i den. Utredningen i målet talar därför för att en minimitappning om 300 l/s kan ge optimala förhållanden under havsöringens lek. Det saknas skäl att anta att de positiva effekter en sådan minimitappning skulle kunna ge kan uppnås på något annat, för Uddby Kraft AB mindre ingripande, sätt. Vad sökanden har anfört om rensning av löv och flytt av stenar påverkar inte den bedömningen. Utredningen ger inte heller stöd för att den utökade tappningen skulle kunna innebära att vattenverksamheten avsevärt försvåras genom t.ex. produktionsförlust.

Mark- och miljööverdomstolen finner således det miljömässigt motiverat med en ökad minitappning om 300 l/s under hösten. Länsstyrelsens yrkande i denna del ska därför bifallas.

Frågan är då under vilken tidsperiod den ökade minimitappningen ska genomföras. Utredningen ger i den här delen stöd för att syftet med en ökad minitappning kan tillgodoses om den genomförs under 60 dagar och påbörjas på hösten när tillrinningen tillåter det, dock senast den 1 november. Skulle tillrinningen vara lägre än 300 l/s ska den tillrinningen som trots allt finns släppas fram.

Villkor A2 under rubriken Vattenhushållning och kontroll ska därmed ha den lydelse som framgår av domslutet.

När länsstyrelsens yrkande om en ökad minimitappning om 300 l/s bifalls så bör även villkor 3 i tillståndet, som reglerar märken på Thomsonöverfallet för kontroll av flödena, benämnas och ändras till den lydelse som framgår av domslutet.

**Villkor om nästa översyn för moderna miljövillkor enligt 22 kap. 29 §
miljöbalken**

Ska ett sådant villkor beslutas?

En dom som omfattar tillstånd att bedriva en vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel ska ange när tillståndets villkor och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön ska ses över för att hållas moderna enligt 22 kap. 29 § första stycket miljöbalken. Uddby Kraft AB har anfört att mark- och miljödomstolens dom inte omfattar tillståndet utan bara dess villkor och att det därför inte ska införas en sådan bestämmelse om när villkoren och bestämmelserna ska ses över.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Efter en ansökan om omprövning av en vattenverksamhet för sådana moderna miljövillkor som avses i 11 kap. 27 § miljöbalken ska tillståndsmyndigheten upphäva, ändra och besluta nya bestämmelser och villkor i den utsträckning som behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön, se 24 kap. 10 § första stycket miljöbalken. En sådan omprövning för moderna villkor innebär visserligen inte att tillstånd ges. Att det finns ett tillstånd är dock en förutsättning för en omprövning. Prövningen är dessutom inte begränsad till ändring av villkor på parts begäran, utan kan under vissa förutsättningar leda till att tillståndet återkallas, se 24 kap. 10 § tredje stycket. En dom vid omprövning för moderna miljövillkor omfattar således tillstånd att bedriva vattenverksamhet i den mening som avses i 22 kap. 29 § första stycket.

Mark- och miljödomstolen borde därför ha väckt och prövat frågan om ett sådant villkor som anger när tillståndets villkor och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön ska ses över nästa gång för att hållas moderna. Mark- och miljödomstolen har inte gjort en sådan prövning, men parterna har argumenterat i frågan i Mark- och miljööverdomstolen. Avsaknaden av prövning av frågan i underinstansen kan läkas genom att utformningen av villkoret prövas i denna instans.

När ska nästa översyn för moderna miljövillkor senast göras?

Tiden ska enligt 22 kap. 29 § andra stycket bestämmas så att översynen av miljövillkoren blir ändamålsenlig med hänsyn till den förväntade utvecklingen och behovet av att verksamheten

1. inte medför en sådan försämring eller ett sådant äventyr för vattenmiljön som avses i 5 kap. 4 §, och

2. ges rimlig förutsebarhet i fråga om möjligheterna att nyttiggöra gjorda och kommande investeringar.

En vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel kan som regel anses ha moderna miljövillkor om tillståndets villkor och bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön har bestämts i en dom eller ett beslut som inte är äldre än fyrtio år (jfr 11 kap. 27 § miljöbalken). För en investeringstung verksamhet som produktion av vattenkraftsel bör i normalfallet första uppdateringen kunna resultera i att nästa uppdatering inte behövs förrän efter fyrtio eller femtio år (se prop. 2017/18:243 s. 202).

Den nu aktuella verksamheten är befintlig och är, sett till sitt slag, relativt liten. Den har såvitt känt inte i närtid medfört några större investeringar, men den kommande passagelösningen för ål förutsätter vissa investeringar. Länsstyrelsen anser att tidpunkten för översynen ska ske inom 40 år från det att domen vinner laga kraft. Uddby Kraft AB anser att tiden dock bör bestämmas till 40 år eller den längre tid som senare lagstiftning inom området kan komma att föreskriva.

Mark- och miljööverdomstolen anser att tidpunkten ska avgöras utifrån nu gällande lagstiftning och inte kan lämnas öppen, t.ex. genom att göras beroende av eventuell framtida lagstiftning. Det skulle strida mot syftet med bestämmelsen i 22 kap. 29 § och riskera att underminera den. Det saknas skäl för att i det här fallet besluta om en tid som är kortare eller längre än de 40 år som för närvarande utgör utgångspunkten för hur länge villkor och bestämmelser ska anses vara moderna. En ny ansökan om översyn av villkoren och andra bestämmelser ska därför ges in inom sådan tid att dom eller beslut i saken finns senast 40 år efter att denna dom har vunnit laga kraft.

En samlad redovisning enligt 22 kap. 30 § miljöbalken

Rättsliga förutsättningar

En omprövningsdom ska enligt 22 kap. 30 § miljöbalken innehålla en samlad redovisning av de tillståndsbestämmelser som gäller för verksamheten enligt domen. Regeln är ny och grundar sig på att det är angeläget att alla berörda, såväl verksamhetsutövaren som tillsynsmyndigheter och andra intressenter, ska kunna ha en samlad bild av de tillståndsbestämmelser som gäller för verksamheten, även om de har tillkommit vid olika tidpunkter (se prop. 2017/18:243 s. 161). I förarbetena anges vidare:

”De tillståndsvillkor och andra tillståndsbestämmelser som prövningsmyndigheten inte har prövat omfattas inte av avgörandet i sak. I de delarna förväntas inte prövningsmyndigheten göra någon egen bedömning av innehållet. Det är tillräckligt att det finns en sådan redovisning av tidigare meddelade beslut som tillsammans med prövningsmyndighetens avgörande ger en samlad bild. Det bör vara tillståndshavaren som förser prövningsmyndigheten med den information som behövs för denna samlade information och i de delar som inte prövas bör det räcka med att prövningsmyndigheten återger den information som tillståndshavaren har lämnat. Redovisningen ersätter inte tidigare gjorda avgöranden.”
(a.prop.s. 161 f)

I författningskommentaren till bestämmelsen (a.prop. s. 217) anges att

”(s)yftet är att förenkla för såväl enskilda som myndigheter att få en fullständig bild av de rättigheter och skyldigheter som åvilar tillståndshavaren och de krav som i övrigt ställs på verksamheten. Kravet på en samlad redovisning innebär inte att de tillståndsbestämmelser som gäller för verksamheten enligt tidigare givna tillstånd ska redovisas som en del av domslutet. Ett sätt kan vara att – i de delar som inte prövats i målet – redovisa att ”tillståndshavaren har lämnat följande uppgifter om vad som gäller för verksamheten” och på lämpligt sätt återge eller referera till den informationen.”

Att redogöra för skrivningar i tidigare domar kan med andra ord vara ett sätt att lämna en samlad redovisning i enlighet bestämmelsen. En sådan samlad redovisning kan också göras på det sätt som länsstyrelsen förespråkar i det här målet.

Fördelen med en sammanställning där samtliga tillståndsvillkor är skrivna tillsammans och i en given ordning kan vara stor, särskilt vid flera ändringar och tillägg. Ju tidigare

i ansökningsprocessen som en sådan sammanställning ingår i underlaget, desto större kan värdet också bli. En sammanställning kan underlätta för både domstol och parter att upptäcka diskrepanser mellan de samlade tillståndsbestämmelserna eller avsaknaden av sådana. Ibland kan det vara fördelaktigt att även återge själva tillståndsmeningarna och eventuella lagligförklaringar, för att innehållet av tillståndsbestämmelserna enklare ska förstås.

Samtidigt kan en sammanställning separat från de aktuella domsluten i sig utgöra en källa för tolkningar, skrivfel och i värsta fall diskrepanser med domsluten, vilket i sig kan föranleda följdfel. Att upprätta en separat sammanställning kan också innebära ett merarbete för domstolarna, vilket också bör beaktas vid valet av hur den samlade redovisningen ska göras.

Formen i sig är enligt Mark- och miljööverdomstolen inte given och kan behöva variera utifrån förutsättningarna i det enskilda målet. Det viktiga är att redovisningen av tillståndsbestämmelserna kommer till ett sådant uttryck i domen att den ger alla berörda en samlad bild av gällande villkor och bestämmelser.

Har mark- och miljödomstolen gjort en samlad redovisning i enlighet med 22 kap. 30 § miljöbalken?

Vattenverksamheten vid Uddby kraftverk bedrivs med stöd av ett tillstånd från 1990 som inte tidigare har ändrats. Antalet villkor och bestämmelser som ändrats och tillkommit är relativt begränsade.

Mark- och miljödomstolen har valt att redogöra för det gällande tillståndet och bestämmelser om vattenhushållning och kontroll i dels avsnittet Ansökan under rubriken *Anläggning; gällande tillstånd*, dels i avsnittet Domskäl under rubriken *Verksamheten vid Uddby kraftverk; gällande tillstånd m.m.* Det gällande tillståndet är även bilagerat till domen. Mark- och miljödomstolen har i sitt domslut sedan ändrat och gjort tillägg till villkor och bestämmelser på sätt som framgår av domslutet.

Utifrån vad som i förarbetena angetts om att det i de delar som inte prövas bör räcka med att prövningsmyndigheten återger den information som tillståndshavaren lämnat

bedömer Mark- och miljööverdomstolen att den redovisning av gällande villkor och bestämmelser som den överklagade domen innehåller utgör är en sådan samlad redovisning av tillståndsbestämmelser som 22 kap. 30 § miljöbalken förutsätter.

Mark- och miljööverdomstolens samlade redovisning enligt 22 kap. 30 § miljöbalken

Frågan är då hur Mark- och miljööverdomstolen för egen del ska ge en samlad redovisning av tillståndsbestämmelserna. Ett resultat av prövningen är att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ändrar ett av villkoren i den ursprungliga tillståndsdomen (villkor A2 om minimitappning).

Samtidigt ändras också ett annat villkor i den ursprungliga domen (villkor A3 om kontroll av minimitappning, ett villkor som inte synes ha uppmärksamats av mark- och miljödomstolen trots dess samband med villkor A2 om minimitappning).

Därutöver tillkommer nya villkor och bestämmelser, både genom mark- och miljödomstolens dom i den del som inte har överklagats och genom denna dom. För att förenkla för såväl enskilda som myndigheter bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det kan vara av värde att redovisa de tillståndsbestämmelser som kommer att gälla för verksamheten om denna dom vinner laga kraft genom en sammanställning.

I förarbetena preciseras inte närmare på vilket sätt den samlade redovisningen kan komma till uttryck i en dom. I detta fall bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det finns ett värde med att redovisningen kommer till uttryck i en bilaga till domen. Med tillämpning av 22 kap. 30 § miljöbalken redovisas därför samtliga tillståndsbestämmelser som gäller för verksamheten i bilaga B till denna dom. I bilagan återges även den lagligförklaring och det tillstånd som villkor och bestämmelser utgår från, för läsförståelsens skull. Även sådana tillståndsbestämmelser som har spelat ut sin roll i praktiken, t.ex. bestämmelse om fiskeavgift, har tagits med.

Sammanfattning

Genom Fatbursdammen ska tappningen vara lägst 300 l/s under 60 dagar från det att den påbörjas på hösten när tillrinningen tillåter det, dock senast den 1 november, och under övrig tid 150 l/s. Vid lägre tillrinningar ska dessa framsläppas. Villkor A2 under rubriken Vattenhushållning och kontroll i verksamhetens tillstånd ska ändras i enlighet med det.

Som en följd av det bör även märkena på Thomsonöverfallet ändras, för att visa nivå vid 300 l/s respektive 150 l/s. Villkor 3 under samma rubrik i tillståndet ska därför benämnas och ändras på det sätt som framgår av domslutet.

Tillståndet ska även förenas med ett villkor om att ansökan om översyn av villkoren och andra bestämmelser för att de ska hållas moderna i enlighet med 22 kap. 29 § miljöbalken ska ges in inom sådan tid att dom eller beslut i saken finns senast 40 år efter att denna dom har vunnit laga kraft.

Mark- och miljödomstolens redovisning av de tillståndsbestämmelser för verksamheten som gäller enligt den egna domen och det tidigare givna tillståndet är en sådan samlad redovisning av tillståndsbestämmelser som 22 kap. 30 § miljöbalken förutsätter.

Mark- och miljööverdomstolen redovisar samtliga tillståndsbestämmelser som kommer att gälla om denna dom vinner laga kraft genom en sammanställning där de är skrivna tillsammans och efter varandra, se bilaga B.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga C

Överklagande senast den 2024-11-28

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Fredrik Ludwigs och Gösta Ihrfelt, tekniska rådet Ingrid Johansson och hovrättsrådet Helen Blomberg, referent.

Föredragande har varit Susanne Schultzberg.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-02-28
meddelad i
Nacka

Mål nr M 681-22

SÖKANDE

Uddby Kraft AB
Götgatan 11, 4 tr
116 46 Stockholm

Ombud: S.Å.W-S.

SAKEN

Ansökan om omprövning enligt den nationella planen av Uddby Kraftverk i Tyresån, Tyresö kommun

Avrinningsområde: 62 Tyresån
Koordinater SWEREF 99 TM (N 6569829, E 688532)

DOMSLUT

Villkor och bestämmelser

Mark- och miljödomstolen ändrar och gör tillägg till villkor och bestämmelser i Stockholms tingsrätts, vattendomstolen, dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87, DVA 59, enligt följande.

A. Villkor nr 2 ska ha följande lydelse:

Vattenhushållning

2. Genom Fatbursdammen ska tappning under oktober och november vara lägst 200 l/s och under övrig tid 150 l/s om tillrinningen uppgår till nämnda värden. Vi lägre tillrinningar ska dessa framsläppas.

B. För tillståndet ska, utöver vad som framgår av vattendomstolens dom, gälla ytterligare villkor enligt följande.

Moderna miljövillkor

1. Tillståndshavaren ska senast fem år från det att denna dom vinner laga kraft på fastigheten A och inom markerad ellips på karta (se bilaga 4, Figur 1) anlägga och bibehålla en passagelösning för ål i Follbrinksströmmen.

Dok.Id 802871

Postadress	Besöksadress	Telefon	Expeditionstid
Box 69 131 07 Nacka	Sicklastråket 1	08-561 656 40 E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	måndag – fredag 08:00–16:30

2. Tillståndshavaren ska senast fem år från det att denna dom vinner laga kraft på fastigheten D och inom servitutsområde x¹ (se bilaga 4, Figur 3) anlägga ett fingaller med en lutning av maximalt 35 grader och ett avstånd av 18 mm mellan gallerstavarna. Gallret ska förses med flyktöppning och avledare.
3. Utformningen av passagelösningen för ål samt flyktöppning och avledare ska tas fram i samråd med länsstyrelsen.
4. Ett kontrollprogram för drift och skötsel av passagelösningen för ål, flyktöppningen och avledaren ska tas fram i samråd med länsstyrelsen senast tre månader efter det att åtgärderna installerats.
5. Vid arbeten i och vid vattnet ska biologiskt nedbrytbara hydrauloljor användas. Arbetsmaskiner ska vara utrustade med absorberande material.
6. Arbeten i vatten får inte förekomma under fiskarnas lektider och fåglarnas häckningsperioder vilka är mellan 1 maj - 31 augusti.

Tvångsrätt

Med stöd av 28 kap. 10 § miljöbalken ges Uddby Kraft AB rätt att utföra och bibehålla en passagelösning för ål på fastigheten A.

Det markområde som omfattas av tvångsrätten avser plats för

- passagelösning (ålledare och fälla) inom det markerade området (ellips) på karta (se bilaga 4, Figur 1),
- ledning för lockvatten som anläggs på Follbrinksströmmens högra sida (sett i strömriktningen) från dammen ned till platsen för (ålledaren och ålfällan), samt
- gångväg från parkeringsytan (vid vägen), över dammkroppen och vidare ned till platsen för ålledaren och ålfällan.

Ersättning för intrång

Uddby Kraft AB ska ersätta Tyresö kommun med 1 060 kr för det intrång som upplåtelsen av tvångsrätt inom fastigheten A innebär.

Ersättningen ska betalas vid anfordran eller senast inom en månad från det att domen i denna del vunnit laga kraft.

Yrkanden som avslås

Tyresö vattenvårdsförbunds och Älvräddarnas Samorganisations yrkanden om utrivning m.m. ska avslås.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften till 16 170 kr.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Hantering av ansökan	4
2. YRKANDEN	4
2.1 Uddby Kraft AB:s yrkanden	4
2.2 Yrkanden och inställning från remissmyndigheter m.fl.	5
2.3 Uddby Kraft AB:s inställning	6
3. ANSÖKAN	6
3.1 Ansökans disposition m.m.	6
3.2 Anläggning; gällande tillstånd	6
3.3 Rådighet	7
3.4 Tvångsrätt	7
3.5 Vattenhushållning; hög- och lågflöden	8
3.6 Follbrinksströmmen	8
3.7 Turbinmortalitet	9
3.8 Miljökvalitetsnormer	9
3.9 Moderna miljövillkor	10
4. YTTRANDEN	11
4.1 Länsstyrelsen i Stockholms län	11
4.2 Tyresö kommun	16
4.3 Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund	20
4.4 Tyresåns vattenvårdsförbund	20
4.5 Älvräddarnas Samorganisation	21
4.6 M.T.	21
4.7 Övriga intressenter	22
5. BEMÖTANDE	22
5.1 Inledning	22
5.2 Länsstyrelsen	22
5.3 Tyresö kommun	27
5.4 Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund	29
5.5 Tyresåns vattenvårdsförbund	29
5.6 Övriga intressenter	32
6. DOMSKÅL	32
6.1 Omprövning för moderna miljövillkor	32
6.2 Miljöbedömning	33
6.3 Verksamheten vid Uddby kraftverk; gällande tillstånd, m.m.	33
6.4 Yrkandet om avvisning	36
6.5 Rådighet	37
6.6 Tvångsrätt	39
6.7 Nya och ändrade villkor för Uddby kraftverk	40
6.8 Prövningsavgift	44

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Uddby Kraft AB (i fortsättningen Uddby Kraft eller bolaget) driver Uddby kraftverk som är beläget mellan Albysjön och havet, i Tyresås avrinningsområde, Tyresö kommun.

Verksamheten vid Uddby kraftverk drivs stöd av en dom om lagligförklaring och tillstånd enligt vattenlagen, meddelad av Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, den 1 juni 1990 i mål VA 69/87, DVA 59, se bilaga 1.

Uddby kraftverk omfattas av prövningsgrupp 1 i den nationella planen och ansöker nu om moderna miljövillkor.

1.2 Hantering av ansökan

Ansökan kom in till mark- och miljödomstolen den 1 februari 2022. En initial granskning visade att ansökan behövde kompletteras i vissa avseenden. Sedan kompletteringen kommit in kungjordes ansökan den 17 maj 2022. Myndigheter och andra intressenter har yttrat sig. Bolaget har bemött inkomna yttranden. Huvudförhandling genomfördes den 17 januari 2023. Efter huvudförhandlingen har viss ytterligare skriftväxling skett.

2. YRKANDEN

2.1 Uddby Kraft AB:s yrkanden

Uddby Kraft har, som man slutligt bestämt sin talan, yrkat enligt följande.

Villkor

Tillståndshavaren ska senast fem år från det att denna dom vinner laga kraft på fastigheten A och inom markerad ellips på karta (se bilaga 4, Figur 1) anlägga och bibehålla en passagelösning för ål i Follbrinksströmmen.

Tillståndshavaren ska senast fem år från det att denna dom vinner laga kraft på fastigheten D och inom servitutsområde x¹ (se bilaga 4, Figur 3) anlägga ett fingaller med en lutning av maximalt 35 grader och ett avstånd av 18 mm mellan gallerstavarna. Gallret ska förses med flyktöppning och avledare.

Tvångsrätt och ersättning

Uddby Kraft AB ska ges rätt att med stöd av 28 kap. 10 § miljöbalken utföra och bibehålla en passagelösning för ål på fastigheten A. Det markområde som omfattas av tvångsrätten avser plats för

- passagelösning (åledare och fälla) inom det markerade området (ellips) på karta (se bilaga 4, Figur 1),

- ledning för lockvatten som anläggs på Follbrinksströmmens högra sida (sett i strömningsriktningen) från dammen ned till platsen för (ålledaren och ålfällan), samt
- gångväg från parkeringsytan (vid vägen), över dammkroppen och vidare ned till platsen för ålledaren och ålfällan.

Uddby Kraft AB har erbjudit kommunen 1 060 kr i ersättning för intrånget.

2.2 Yrkanden och inställning från remissmyndigheter m.fl.

Länsstyrelsen i Stockholms län har, som man slutligt angett sin talan, inte någon erinran mot planerade åtgärder, men har yrkat att villkorslistan kompletteras/justeras enligt följande

- utformningen av passagelösningen för ål samt avledare och flyktöppning ska tas fram i samråd med länsstyrelsen,
- ett kontrollprogram för drift och skötsel av passagelösningen för ål inklusive flyktöppning och avledare ska tas fram i samråd med länsstyrelsen senast tre månader efter att åtgärderna installerats, samt
- minimitappningen under perioden för öringens lek, som ska bestämmas till 300 l/s under perioden den 1 oktober till den 31 december.

Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har inte någon erinran mot planerade åtgärder, men har yrkat att villkorslistan kompletteras enligt följande.

- Vid arbeten i och vid vattnet ska biologiskt nedbrytbara hydrauloljor användas. Arbetsmaskiner ska vara utrustade med absorberande material.
- Vattenverksamhet får inte förekomma under fiskarnas lektider och fåglarnas häckningsperioder vilka är mellan 1 maj - 31 augusti.

Tyresö kommun har, som man slutligt bestämt sin talan¹ och som det får förstås, yrkat enligt följande.

- Ansökan i den del den avser åtgärder vid Fatbursdammen och Holländaredammen ska avvisas.
- För det fall domstolen inte avvisar ansökan, ska ansökan avslås så vitt den avser åtgärder/verksamhet vid Fatbursdammen och Holländaredammen.
- Yrkandet om tvångsrätt bestrids.
- Kommunen har inte någon erinran mot ansökta åtgärder vid kraftstationen och kraftverksdammen i och för sig.
- Tillståndet ska kompletteras med villkor enligt följande. *Vid kraftstationen ska anordnas en passagelösning för uppströmsvandring för ål. Passagelösningen ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.*

Tyresö vattenvårdsförbund har bestritt bifall till bolagets talan och har yrkat att driften vid kraftverket ska avslutas, anläggningarna rivas ut och Tyresåns naturliga flöden återställas.

¹ Kommunen har efter huvudförhandlingen föreslagit att en passagelösning för ål anläggs vid kraftverksdammen (aktbil. 71) samt har korrigerat den i protokollet redovisade inställningen till Uddby Kraft AB:s yrkanden (aktbil. 75). Kommunen har avstått från att ange sin inställning till den erbjudna ersättningen.

Älvräddarnas Samorganisation har, som det får förstås, bestritt bifall till bolagets talan och har föreslagit att driften vid kraftverket ska avslutas, anläggningarna rivs ut och Tyresåns naturliga flöden återställas.

2.3 Uddby Kraft AB:s inställning

Bolaget har medgett Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbunds yrkanden.

Bolaget har medgett länsstyrelsens yrkanden såvitt avser villkor för kontrollprogram samt att utformningen av passagelösningen, flyktöppningen och avledaren ska tas fram i samråd med länsstyrelsen.

Bolaget har medgett att vattendomens bestämmelser om minimitappning justeras på så sätt att perioden för den större tappningen bestäms till månaderna oktober och november.

Bolaget har bestritt yrkandena i övrigt.

3. ANSÖKAN

3.1 Ansökans disposition m.m.

Ansökan består av en ansökningshandling (aktbil. 1) med bilagor, som utgör en integrerad del av ansökan. Som bilagor till ansökan finns

- Teknisk beskrivning och miljöbedömning (aktbil. 2)
- Vattendomen (aktbil. 3)
- Ritningar över turbin- och generatoruppställning m.m. (aktbil. 4-7)
- Samverkanshandlingar (aktbil. 8)
- Dimensioneringsunderlag, SMHI (aktbil. 9)
- Data från tappningsmätning m.m. (aktbil. 10-11)
- Turbinverkningsgradskurva (aktbil. 12)
- Turbinmortalitetsberäkning (aktbil. 13)
- Ritningar över intagsgaller (aktbil. 14-15)

Under målets handläggning har komplettering skett med bl.a.

- PM Turbinmortalitet (aktbil. 24)
- PM Vattenhushållning (aktbil. 25)
- Domsbilaga 2 till vattendomen (underbilaga till aktbil. 25)
- Avbördningskurvor (underbilaga till aktbil. 25)
- Avtal 1982 mellan Vattenfall och Tyresö kommun (underbilaga till aktbil. 25)
- PM Placeringen av fingaller respektive nedströmspassage (aktbilaga 55)
- Handlingar, beskrivning (BE1) och karta (KA1), ur Lantmäteriets förrättningsakt (aktbil. 56-57),
- PM Bemötande (aktbil. 79).

3.2 Anläggning; gällande tillstånd

Uddby kraftverk uppfördes 1897 och består av kraftstation med kraftverksdamm, intagslucka, utskovsluckor, intagstub och utloppskanal, samt Holländaredammen och Fatbursdammen.

Kraftverksdammen är belägen på fastigheterna D och E, den senare är strömfallsfastighet.

Holländaredammen och Fatbursdammen är belägna på fastigheterna A respektive B.

Verksamheten drivs med stöd av Stockholms tingsrätts, vattendomstolen, dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87, DVA 59,, enligt vilken gäller tillstånd bl.a.

- att för framtiden driva Uddby kraftverk och därvid tillgodogöra sig den vattenmängd turbinerna kan nyttiggöra, maximalt cirka 3,5 m³/s, samt
- att med dammarna reglera sjöarna Albysjön och Fatburen mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m i enlighet med nedan intagna vattenhushållningsbestämmelser.

I 1990-års dom beslutades vattenhushållningsbestämmelser m.m. enligt följande.

1. Såvitt på skötseln av kraftverket och dammarna beror får regleringen för kraftproduktion bedrivs mellan vattenstånden +13,78 m (dämningsgräns) och +13,45 m (sänkningsgräns), mätt vid dubb i berghällen vid Holländaredammen. Vid ostörda driftförhållanden ska eftersträvas att vattenståndet inte understiger +13,55 m.
2. Genom Fatbursdammen ska tappning under september och oktober vara lägst 200 l/s och under övrig tid 150 l/s om tillrinningen uppgår till nämnda värden. Vid lägre tillrinning ska dessa framläppas.
3. På Thomsonöverfallet vid Fatbursdammen ska anbringas två tydliga märken som visar överfallshöjden vid tappning av 200 l/s och 150 l/s.

3.3 Rådighet

Bolagets syn på frågan om rådighet har redovisats under avsnitt 5.3 i denna dom.

3.4 Tvångsrätt

Den föreslagna ålpassagen i Follbrinksströmmen berör fastigheten A.

Uddby Kraft AB har yrkat att bolaget ges tvångsrätt att på fastigheten A utföra passagelösningen (ålledare och fälla), ledning för lockvatten samt gångväg från parkeringsyta (vid vägen), över dammkroppen och vidare ned till platsen för ålledaren och fällan. Platsen för ålledaren och fällan är markerat med ellips på karta (se bilaga 4, Figur 1). Det markområde som behöver omfattas av tvångsrätten bedöms inte behöva vara större än 10 kvm. Själva passagelösningen bedöms bli mindre.

Ersättning för intrånget kan bestämmas utifrån samma bedömning som gjordes när Lantmäteriet år 2016 genomförde en fastighetsreglering berörande del av E som överfördes till D (ärende AB134039, akt 0138-14/10). Genom ersättningsbeslut den 8 september 2020 bestämdes ersättningen till 106 kr/kvm.

Uddby Kraft AB erbjuder totalt 1 060 (10*106) kr i ersättning för det intrång som den yrkade tvångsrätten innebär.

3.5 Vattenhushållning; hög- och lågflöden

Det hydrologiska dimensioneringsunderlaget visar att flödets fördelning under året varierar stort med störst tillrinning under perioden december till april samt lågflöden under juli, augusti och september. En aktiv reglering av Albysjön sker för att upprätthålla en minimitappning i Follbrinksströmmen under torrperioder.

Uddby kraftverk kan inte producera el annat än höst, vinter och tidig vår på grund av bristande tillgång till vatten. Därefter kan sänkingsgränsen inte klaras ifall kraftverket körs. Tillgången till vatten har även betydelse för hur stor minimitappningen till Follbrinksströmmen kan vara innan sänkingsgränsen sätter stopp.

Högflöden och snabba flödesförändringar är konsekvensen av hur Tyresö kommun tappar vatten från den uppströms belägna sjön Flaten genom de i Nyfors belägna kvarn- och krongdammarna till Albysjön. Kommunen ska, enligt avtal från 1982 mellan kommunen och Vattenfall, handha tappningen genom dammarna i Nyfors så att vattenståndet i Albysjön inte överstiger +13,78 meter. Kommunen ska enligt samma avtal eftersträva att handha tappningen så att onödiga förluster i kraftproduktionen i Uddby kraftstation undviks.

I kommunens interna instruktion för skötseln av dammarna vid Nyfors anges att kommunens syfte är att vidmakthålla sjön Flatens nivå vid +19,00 och att luckorna i kvarn- och krongdammen för detta ska öppnas och slutas beroende av vattenståndet i förhållande till +19,00.

Uddby Kraft anser att den interna driftsinstruktionen är orsaken till de höga flödena. Kommunen är ofta sen med regleringen, sedan ansenlig breddning vid Nyfors redan inträtt. När luckorna väl öppnas kommer väldigt stora mängder vatten på kort tid till Albysjön. Dämningsgränsen riskerar att överskridas om inte motsvarande stora tappningar sker från Albysjön via Fatbursdammen. Flödet i Follbrinksströmmen överstiger då vad som är önskvärt för flora och fauna. Det vore bättre om driftsinstruktion i stället angav att luckorna vid Nyfors ska öppnas succesivt.

3.6 Follbrinksströmmen

Follbrinksströmmen löper mellan Fatbursdammen och utloppet till havet på en sträcka om cirka 1 km. Vid nuvarande minimitappning om 150 l/s från Fatbursdammen består stora delar av Follbrinksströmmen av lugnflytande vatten eller svagt strömmande vatten. Delsträckor om cirka 770 kvadratmeter består av strömmande vatten medan cirka 155 kvadratmeter består av forsande vatten. Vid de tillfällen elfiske utförts i Follbrinksströmmen (år 1995 och 2017) har abborre och öring påträffats vid samtliga tillfällen. Elfiskelokalen Strömstugan nedre har hög täthet av öring. Ål har påträffats vid två tillfällen. I Albysjön har vid ett sjöprovfiske år 1996 påträffats elva fiskarter: abborre, björkna, braxen, gädda, gärs, gös, löja, mört, nors, ruda, sarv och sutare.

3.7 Turbinmortalitet

Mortalitet vid turbinpassage är inte ett känt problem vid Uddby kraftverk. Den mortalitetsberäkning som ändå har gjorts visar att sannolikheten att en fisk med längden 27 cm har 82 procent risk att dö om den passerar gallret och kolliderar med turbinbladen vid ett flöde om 3 m³/s. En fisk om 18 cm har 53 procent risk att dö vid samma flöde.

Den föreslagna ålpassagen kan medföra problem med turbinmortalitet av ål. För att åtgärda földeffekten föreslås åtgärder mot turbinmortalitet i form av låglutande fingaller och flyktväg vid intaget till kraftverket.

3.8 Miljökvalitetsnormer

Tyresån är 8 km lång. Uddby kraftverk påverkar cirka en femtedel av sträckan. Kraftverket påverkar Tyresån på så sätt att visst vattenflöde som ursprungligen skulle ha passerat vid Holländaredammen och via Follbrinksströmmen i stället passerar kraftverket och rinner ut i Uddbyviken. Nuvarande ekologisk status för Tyresån är otillfredsställande. Miljökvalitetsnormen för Tyresån är god ekologisk status till 2027. De biologiska och hydrologiska förutsättningarna är redan idag mycket bra. En klassning baserat på de biologiska kvalitetsfaktorerna, såsom bottenfauna och förekomst av fisk, kan potentiellt nå god ekologisk status, i vart fall om lämpliga elfiskelokaler används för miljöövervakning. Exempelvis har elfiskelokalen Strömstugan nedre varierat mellan måttlig och hög status. Påväxt-kiselalger, som är en annan biologisk bedömningsgrund, ligger mycket nära klassgränsen för god. De fysikaliska-kemiska kvalitetsfaktorer som mäts bör inte klassas ned den ekologiska statusen på grund av näringsbelastning. De hydro-morfologiska kvalitetsfaktorerna kan som lägst försämra klassningen till god. I Tyresån har de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna ”volymavvikelse i vattendrag” och ”konnektivitet” fått otillfredsställande till dålig klassning. Volymavvikelsen med nuvarande minimitappningen om 150 l/s har beräknats till 16,58 procent, vilket innebär statusen måttlig. Genom att justera tappningen i Follbrinksströmmen kan klassningen god uppnås.

Kraftverket utnyttjar fallhöjden över Follbrinksströmmen. På vissa håll är lutningen över 15 procent. Generellt byggs inga naturliga fiskvägar med lutningar större än cirka 10 procent eftersom fiskar inte orkar passera alltför branta partier. Follbrinksströmmen har således även historiskt utgjort ett naturligt vandringshinder, med möjligtvis undantag för ål som kan passera relativt branta partier genom att slingra sig fram mellan block och stenar. Av Follbrinksströmmen och Albysjöns 14 fiskarter är det eventuellt bara ål som passerat forsarna i Follbrinksströmmen. En klassning av parametern konnektivitet bör därför vara god för sträckan mellan havet och Albysjön. Kraftverkets påverkan på konnektiviteten bör i vart fall anses vara mycket liten. De skyddsåtgärder som Uddby Kraft ansöker om medför att påverkan minimeras och klassningen bör då vara hög.

Sammantaget bedöms att kraftverket inte äventyrar förutsättningarna att nå miljökvalitetsnormen 2027 i Tyresån. De ansökta åtgärderna bidrar i stället till

att miljö kvalitetsnormen kan nås samtidigt som kraftproduktion bedrivs.

3.9 Moderna miljövillkor

3.9.1 Passagelösning för ål (Follbrinksströmmen)

En ålledare och fälla installeras i Follbrinksströmmen nedströms Fatbursdammen för uppströmsvandrande ål (se bilaga 4, Figur 2). Ålledaren liknar en platonmatta. Rännan leder till en fälla bestående av en vattenfylld balja där ålen ansamlas. Både rännan och fällan är övertäckta och låsta för att undvika predation av fåglar eller förbipasserande. Vatten tas från Fatburen eller Follbrinksströmmen med hjälp av ett intagsrör och självtryck. Vattnet leds till rännan och fällan. Fällan övervakas med övervakningskamera/viltkamera som sitter på dess insida. Ålen flyttas manuellt uppströms Fatbursdammen. Fördelen med en fälla är att miljöövervakning över ålvandringen i Follbrinksströmmen kan dokumenteras över tid.

Bolagets förslag grundar sig på vad som framkommit under samverkansprocessen och vad länsstyrelsen framfört som lämplig åtgärd.

3.9.2 Fingaller m.m. (kraftverksdammen)

Vid intaget till kraftverket finns ett befintligt galler med en spaltvidd om 27 mm. Den smala spaltvidden medför att enbart de minsta fiskarna riskerar att passera turbinen. Risk för att träffas av en skovel föreligger enbart för de fiskar som är smala nog att passera gallret. Vattenhastigheterna vid ett flöde om 3,5 m³/s är så pass låga att i princip alla fiskarter kan simma från gallret och undvika att klämmas fast eller åka igenom. För att ytterligare förhindra turbin-mortalitet är avsikten att inrätta ett fingaller med en spaltvidd om 18 mm. Spaltvidden förhindrar alla fiskar större än 18 cm att fysiskt passera genom gallret. En spaltvidd om 18 mm har bl.a. visat sig effektiv för ål.

Följande utformning av gallret föreslås. Intagsgaller med spaltvidd 18 mm och en lutning på 35 grader mot horisontalplanet. Fingallrets lutning anpassas till förhållandena på platsen där det ska anläggas i befintlig konstruktion, vilket kan medföra att lutningen inte blir exakt 35 grader. En flyktväg placeras rakt fram i strömningens riktning. En 0,2 meter bred öppning i gallret där botten börjar på +13,10. Flyktvägens botten stiger succesivt vid +13,55 (sänkningsgräns vid normaldrift). Håltagning i intagsdammen krävs för genomföring av ett rör med diametern 150 mm. Röret ansluter till ett större rör eller en öppen ränna som följer tuben ned till Uddbyviken. Fisken släpps på ett ställe med relativt stort vattendjup i utloppskanalen eller i Uddbyviken. Flödet i avledaren och röret föreslås vara 20 l/s vid sänkningsgräns och något mer vid dämningensgräns. Flyktvägen är öppen då kraftverket är i drift.

Arbetet föreslås utföras i torrhet bakom intagsluckor där befintligt galler avlägsnas.

4. YTTRANDEN

4.1 Länsstyrelsen i Stockholms län

4.1.1 Sammanfattning

Länsstyrelsen ser positivt på att åtgärder för ål planeras, men yrkar att passagelösningen ska tas fram i samråd med länsstyrelsen och att bolaget i samråd med länsstyrelsen tar fram ett kontrollprogram för drift och skötsel av passagelösningen. Länsstyrelsen yrkar även att minimitappningen justeras till 300 l/s under perioden den 1 oktober till den 31 december.

Länsstyrelsen delar inte bolagets slutsats att statusklassningen är felaktig utan bedömer att den i huvudsak är korrekt. Bolaget behöver redogöra för ålens nedströmsvandring utifrån ett helhetsperspektiv med beaktande att kraftverket ofta är avstängt under de varmare månaderna. Ansökan behöver även kompletteras med information om hantering av högflöden.

4.1.2 Villkor

Länsstyrelsen tolkar ansökan som att bolaget ansöker om att befintliga villkor och bestämmelser ska fortsätta att gälla med tillägg av följande ytterligare villkor.

- Anläggande av passagelösning för ål i Follbrinksströmmen senast fem år efter att domen vunnit laga kraft.
- Anläggande av fingaller med en lutning av maximalt 35 grader och ett avstånd av 18 mm mellan gallerstavarna som ska installeras senast fem år efter att domen vunnit laga kraft. Gallret ska förses med flyktöppning och avledare.

Länsstyrelsen yrkar på följande tillägg till ovanstående punkter.

- Utformningen av passagelösningen för ål samt avledare och flyktöppning ska tas fram i samråd med länsstyrelsen.
- Ett kontrollprogram för drift och skötsel av passagelösningen för ål inklusive flyktöppning och avledare ska tas fram i samråd med länsstyrelsen senast tre månader efter att åtgärderna installerats.
- Tappningen under perioden för öringens lek ska ändras till 300 l/s samt att perioden för öringens lek ska ändras till den 1 oktober och 31 december.

Enligt rapporten Teknisk beskrivning och Miljöbedömning (aktbil. 2) föreslås en höjning av minimumtappningen under öringens lek till 300 l/s. Bolaget har dock inte gått vidare med förslaget i ansökan.

Länsstyrelsen anser att minimumtappningen ska höjas till 300 l/s under öringens lekperiod i enlighet med slutsatsen av utredningen. Dock behöver tidpunkten för öringens lekperiod ses över. I Stockholms län gäller fiskeförbud under perioden den 15 september till 31 december runt åmynningar där öring förekommer eftersom öringen leker under den perioden. I första halvan av september är det vanligen ganska ont om vatten i åarna i Stockholms län och därför ofta för tidigt för öringens lek. Därefter kan öringens lek pågå under hela hösten och december. Perioden behöver därför revideras till den 1 oktober till 31 december.

4.1.3 Behov av komplettering

Länsstyrelsen efterfrågar kompletteringar vad gäller hantering av högflöden respektive lågflöden samt ålens nedströmsvandring utifrån följande resonemang.

Hantering av högflöden

Bolaget framför att snabba flödesförändringar vid högflöden är en konsekvens av hur Tyresö kommun tappar vatten från dammen uppströms.

Länsstyrelsen gör också bedömningen att regleringen i uppströmsliggande damm vid Nyfors bidrar till snabba flödesförändringar som får följdverkningar vid Fatbursdammen och i Follbrinksströmmen. Men länsstyrelsen ser även ett inbyggt problem i nuvarande tappningsbestämmelse för Uddby och Fatbursdammen som kvarstår även om regleringen vid Nyfors byggs bort.

Nuvarande vattenhushållningsbestämmelse med en fast dämningssgräns innebär att luckor snabbt behöver öppnas ifall dämningssgränsen riskeras att överskridas. Någon hänsyn till den snabba flödesförändringen som då sker nedströms behövs inte tas (och får inte ens tas). Miljömässigt har dock ett överskridande av dämningssgränsen med några centimeter i samband med högflödessituationer ingen betydelse, såvida dammen kan hantera överdämningen. Däremot kan snabba flödesförändringar medföra utspolning och strandning av organismer.

Snabba flödesförändringar bedöms vara den viktigaste orsaken till den negativa påverkan på bottenfauna som identifierats. I Follbrinkströmmen har därför bottenfauna bedömts vara den mest relevanta kvalitetsfaktorn för miljökonsekvenstyp ändrade livsmiljöer till följd av hydrologiska förändringar. Länsstyrelsen anser att Vattenmyndighetens klassning i huvudsak är korrekt och delar inte bolagets slutsats om att klassningen skulle vara felaktig.

Lågflöden

I nuvarande bestämmelser ska minst 150 l/s alltid framsläppas vid Fatbursdammen, men om tillrinningen är lägre så ska hela tillrinningen framsläppas.

Av det hydrologiska dimensioneringsunderlaget från SMHI framgår att MLQ är 280 l/s och LLQ-10 år är 50 l/s. Av ansökningshandlingarna framgår att befintlig turbin läcker uppskattningsvis 50–100 l/s. Storleken på läckaget utgör en relativt stor del av tillrinningen vid lågflödessituationer.

Enligt rapporten Teknisk beskrivning och Miljöbedömning (aktbil. 2) kan problemet åtgärdas genom att installera en ventil i trätubens nedströmssida. Bolaget har dock inte gått vidare med lösningsförslaget i ansökan.

Ifall läckaget inte åtgärdas så behövs ett förtydligande kring hur lågflödessituationer ska hanteras.

Länsstyrelsens bedömning är att ett flöde lika stort som tillrinningen ska framsläppas vid Fatbursdammen/Follbrinksströmmen och att läckaget vid Uddby inte får dras av. En konsekvens av förfarandet blir dock att vattenytan i dessa fall sjunker under sänkingsgränsen i Albysjön och Fatburen.

Länsstyrelsen önskar ett förtydligande från bolaget hur dessa situationer hanteras idag och hur dessa avses hanteras framöver. Länsstyrelsen anser dock att läckaget lämpligen åtgärdas.

Ålens nedströmsvandring och övriga synpunkter angående ål

Länsstyrelsen bedömer i stort att det är rimliga åtgärder som presenteras, men har vissa synpunkter, främst med avseende på ålens nedströmsvandring.

Den nedströmsvandrande blankålen (lekmogen ål) vandrar främst när vattentemperaturen är relativt hög. Det är sannolikt att det kan ske under en period som kraftverket är avstängt på grund av otillräcklig tillrinning. I så fall kan ålen förväntas söka sig mot Fatbursdammen. Utifrån observationer vid platsbesök så medför minimumtappningen 150 l/s endast en smal öppning där vatten sprutar fram. Det är tveksamt att ålen kan passera där utan att skadas. Länsstyrelsen anser att bolaget behöver redogöra för ålens nedströmsvandring utifrån ett helhetsperspektiv med beaktande att kraftverket ofta är avstängt under de varmare månaderna.

Därutöver har vi följande medskick angående utformningen av ålpassagen.

Viktigt att tänka på vid val av vandringsmedium är att det behöver vara anpassat till storleken som ålen har när den når fram till Stockholmsområdet, vilket är ca 25-40 cm lång. Det är alltså inte lämpligt med samma medium som på Västkusten eller nere i Europa där ålynglen är betydligt mindre.

En annan viktig aspekt att tänka på är att grindrensaren och flyktvägen utformas noga genomtänkt så att ålen inte skadas av grindrensaren.

Vid blankålens passage i flyktvägen så är det viktigt att det inte är skarvar på insidan av röret som kan skada ålen och att ålen landar mjukt på nedströmssidan.

Utöver utformningen och uppförande av passagelösningarna för ålen så är det viktigt att dessa sköts och underhålls framöver. Lösningen med sump kräver regelbunden tillsyn. Länsstyrelsen anser att ett kontrollprogram ska upprättas över detta.

4.1.4 Miljö kvalitetsnormer och statusklassning

I rapporten Teknisk beskrivning och Miljöbedömning förs ett resonemang om miljö kvalitetsnormer och statusklassning. Bolagets slutsats är att statusklassningen är felaktig. Länsstyrelsen delar inte den bedömningen utan anser att statusklassningen i huvudsak är korrekt. Här framförs några kommentarer kring detta.

Bottenfauna

Enligt 2 kap. 4 § Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2019:25) ska en rimlighetsbedömning göras. En rimlighetsbedömning är enligt definitionen i 1 kap 3 § HVMFS 2019:25 en värdering om resultatet av en bedömning av en enskild parameter eller klassificering av kvalitetsfaktor är rimlig i förhållande till ytvattenförekomstens karakterisering och påverkan samt avseende ekologisk status eller ekologisk potential i relation till andra relevanta kvalitetsfaktorer. Bedömningen ska genomföras utifrån bästa tillgängliga kunskap om tillstånd och påverkan.

Bottenfaunan i Follbrinksströmmen är så avvikande jämfört liknande vattendrag i regionen att resultatet av parametern ASPT (Average Score Per Taxon) inte anses rimligt och/eller att den inte mäter den förändring av hydrologisk regim som verksamheten medför. Därför har vattenmyndigheten gjort en expertbedömning enligt 2 kap. 10 § HVMFS 2019:25. Anledningen är att det inte är möjligt att tillämpa en eller flera bedömningsgrunder enligt bilaga 1–5, och att det bekräftats av utredning att resultatet av klassificeringen enligt 4 § inte är rimligt.

Påväxt-kiselalger

Kvalitetsfaktorn är klassad eftersom det är den mest relevanta biologiska kvalitetsfaktorn för miljökonsekvenstyp övergödning. Olika typer av miljökonsekvenstyper ska anges i enlighet med vägledning meddelad av Europeiska kommissionen om hur och i vilken form rapportering ska ske. Exempelvis försurning, ändrade livsmiljöer till följd av morfologiska förändringar eller, som i detta fall, övergödning. Bedömningen av påväxt-kiselalger är inte relevant i denna prövning eftersom verksamheten inte bedöms påverka övergödningsförhållandena i Albysjön eller Follbrinkströmmen.

Tillförlitligheten för bedömningen av miljökonsekvenstyp övergödning är låg trots omfattande dataunderlag. Osäkerheten beror på att vattenförekomsten ligger mycket nära klassgränsen mellan god och måttlig status. Den förväntade utvecklingen bedöms vara oförändrad eftersom det inte med säkerhet går att fastslå att kvalitetskraven nås till målåret 2027.

Fisk

Vid bedömning av kvalitetsfaktorn fisk för en vattenförekomst är det viktigt att de provtagningsstationer som använts kan sägas representera hela vattenförekomsten eller åtminstone de delar av vattenförekomsten som naturligt har förutsättningar att hysa strömlevande fisk. Det är därför rekommenderat att använda data från minst tre till fem provtagningsstationer i en vattenförekomst. Helst bör även minst tre års data användas. I Follbrinksströmmen fanns data från fem stationer under ett år. Även om någon station har varit olämplig för elfiske så förändrar det inte bilden att vattenförekomsten har dålig status med avseende på fisk. Vid klassificeringen har fisk bedömts vara den mest relevanta kvalitetsfaktorn för miljökonsekvenstyp kontinuitet, dvs. vandringshinder för fisk och andra organismer. Vid bedömningen ska hänsyn till referenstillståndet tas, det vill säga till vilka arter som ursprungligen

kunnat vandra inom eller mellan vattenförekomster. Länsstyrelsen har gjort bedömning att sträckan nedströms dammen ursprungligen var så brant att den inte var passerbar för de flesta förekommande fiskarterna förutom ål. Eftersom nuvarande damm innebär ett vandringshinder för ål klassas kvalitetsfaktorn kontinuitet i vattendrag till dålig status: 95 % till 100 % av de vandringsbenägna fiskarterna enligt referensförhållandet saknas på grund av bristande konnektivitet i uppströms och nedströms riktning eller saknar möjlighet att vandra inom eller genom ytvattenförekomsten.

Länsstyrelsen gör dock bedömningen att om åtgärder görs som underlättar fri passage för ål, förhindrar hastiga och onaturliga fluktuationer i vattendragets flöde samt säkerställer ett tillräckligt minimumflöde så äventyras inte möjligheten att nå god status till 2027.

Ändring av vattenförekomstindelning

Länsstyrelsen vill påpeka att under förvaltningscykel 4 avser Vattenmyndigheten att revidera vattenförekomstindelningen. Beslut är inte taget ännu men det står redan nu klart att Albysjön kommer bli en egen vattenförekomst då sjöns storlek överskrider det storlekskriterium som anges under 4 § Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HVMFS 2017:20) om kartläggning och analys av ytvatten enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660).

Det innebär att vattenförekomsten Follbrinksströmmens geometri kommer ändras så att ån börjar vid mynningen i havet och avslutas vid Fatbursdammen. När detta slår igenom kommer t.ex. volymsavvikelsen i vattenförekomsten bli betydligt större eftersom volymsavvikelsen då kommer att vara i hela vattenförekomsten istället som nu i 20 % av vattenförekomsten.

4.1.5 Kulturmiljö

Länsstyrelsen vill erinra om att det saknas en beskrivning av kulturmiljön i underlaget för miljöbedömningen då främst i samband med de åtgärder som föreslås. Området vid Follbrinksströmmen där åtgärder för en ålpassage planeras utgörs av fornlämning och att åtgärder är tillståndspliktiga och kräver prövning enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Det framgår i den sammanfattande redovisningen från samverkan att det vid planering av arbeten är det därför viktigt att vara medveten om att det inom området kan finnas delar av anläggningar som kan antas vara äldre än 1850 och de stående byggnaderna som kan omfattas av skydd som fornlämning. Om sådana berörs av arbeten bör verksamhetsutövaren samråda med länsstyrelsen om behovet av tillstånd för ingrepp i fornlämning eller av arkeologiska insatser.

4.2 Tyresö kommun

4.2.1 Avvisning

Yrkande om avvisning

Fatbursdammen ägs av Tyresö kommun och är belägen inom kommunens fastighet A. De avtal som bifogats ansökan (bilaga 4 och 5 till ansökan) visar inte att Uddby kraft AB har någon rätt att förfoga över Fatbursdammen. Detsamma gäller det område där föreslagen passagelösning för ål planeras.

Tyresö kommun har som dammägare för avsikt att riva ut Fatbursdammen till förmån för fria vandringsvägar och en levande vattenmiljö i Tyresåns vattensystem.

Holländaredammen är belägen inom fastigheterna B och A (båda landfästena). Den förstnämnda fastigheten ägs av Kalvnäset samfällighetsförening och den sistnämnda av Tyresö kommun. Av ansökningshandlingarna framgår inte att Uddby kraft AB civilrättsligt förfogar över Holländaredammen.

Platsen för fingallret är beläget inom Tyresö kommuns fastighet, D. Uddby Kraft AB har inte visat att det förfogar över det område där gallret ska utföras.

Tyresö kommun anser således att Uddby kraft AB inte har visat att bolaget civilrättsligt förfogar över Fatbursdammen och Holländaredammen vilket är en förutsättning för att bolaget ska vara behörig att ansöka om omprövning av villkoren och bestämmelserna för tillståndet till dessa dammar. Tyresö kommun anser därför att ansökan måste avvisas i dessa delar.

Det är vidare nödvändigt att Uddby kraft AB visar att bolaget civilrättsligt förfogar över de områden där fingaller samt passagelösning för ål planeras att utföras.

Utveckling av yrkandet om avvisning

Fatbursdammen är i sin helhet belägen inom kommunens fastighet A. Dammen ägs av kommunen vilket också särskilt anmärks i såväl avtalet mellan Tyresö kommun och Vattenfall 1989 (tredje stycket under rubriken "Förutsättningar") och i den justering av Vattenfalls ansökan till vattendomstolen som gjordes 1989 (se aktbil 29 i mål VA 69/87). Av köpeavtalet från 1982 mellan Vattenfall och Tyresö kommun framgår att Fatbursdammen inte ingick bland de anläggningar som överläts till Vattenfall. Det har således i relationen mellan kommunen och Vattenfall hela tiden varit tydligt att Fatbursdammen även fortsättningsvis skulle tillhöra kommunen och inte utgöra en del av Uddby kraftverk. Ägandeförhållandena för Fatbursdammen har självklart inte förändrats genom Vattenfalls överlåtelse av kraftverket till Uddby kraft.

Att Fatbursdammen ägs av kommunen bekräftas också av det faktum att det var nödvändigt för Vattenfall att erhålla tvångsrätt för de tillståndsgivna arbetena på dammen och att arbetena skulle bekostas av kommunen, se § 3 i 1989 års avtal.

Det kan även tilläggas att Uddby kraft (som kommunen har uppfattat det) inte tidigare har ifrågasatt att Fatbursdammen ägs av kommunen och att bolaget saknar förfoganderätt över dammen.

Fatbursdammen är inte, som Uddby kraft påstår, en del av Uddby kraftverk. Detta framgår bl.a. av 1982 års avtal där Fatbursdammen inte ingick bland de anläggningar som kommunen överlät till Vattenfall. Detta bekräftas också av det faktum att Vattenfalls ursprungliga ansökan hos vattendomstolen inte omfattade regleringen av Fatburen. Skälet till att regleringen av Fatburen och Fatbursdammen senare kom att omfattas av ansökan var kommunens önskemål om att få kontroll över regleringen av sjöarna i syfte att begränsa de skador som orsakas av nivåvariationerna i sjöarna och säkerställa en miljömässigt hållbar minimitappning till Follbrinksströmmen. Syftet med att ansökan utvidgades till att omfatta regleringen av Fatburen hade således ingen koppling till driften av Uddby kraftverk. Detta framgår tydligt av bl.a. Vattenfalls justering av ansökan 1989.

I köpeavtalet från 1982 understryks särskilt att det är kommunen som har skyldigheten och rätten att handha tappningen genom Fatbursdammen (se § 7 i avtalet). För att säkerställa att hänsyn togs till Vattenfalls intressen vid kraftstationen skrevs det in i avtalet att kommunen skulle eftersträva att handha tappning genom Holländaredammen och Fatbursdammen så att onödiga förluster i kraftproduktionen undveks (§ 7). Att kommunen skulle ansvara för regleringen vid Fatbursdammen bekräftas också av det faktum att kommunen skulle ansvara gentemot tredje man för eventuella skador så länge som Vattenfall handhade tappningen genom kraftstationen i enlighet med överenskomna vattenhushållningsbestämmelser (§ 9).

I avtalet mellan Vattenfall och Tyresö kommun 1989 träffades en överenskommelse om att Vattenfall skulle utvidga sin pågående ansökan avseende tillståndet för Uddby kraftverk till att även omfatta bl.a. tillstånd att med Fatbursdammen bedriva reglering av Albysjön och Fatburen och tillstånd att bygga om/ändra Holländaredammen och Fatbursdammen. Kostnaderna för att bygga om Fatbursdammen skulle kommunen svara för (§ 3). Genom avtalet åtog sig vidare Vattenfall att sköta och underhålla Fatbursdammen så länge som Vattenfall för egen del vid Uddby kraftverk bedrev reglering av Albysjön och Fatburen (§§ 1 och 4). I avtalet träffades också en överenskommelse om att kommunen skulle ersätta Vattenfall för den produktionsförlust som regleringen vid Fatbursdammen innebar. Avtalen från 1982 och 1989 visar tydligt att avsikten aldrig har varit att Fatbursdammen skulle användas för driften av Uddby kraftverk, att dammen ägs av kommunen och att kommunen aldrig har upplåtit någon rätt för Vattenfall att nyttja dammen till förmån för Uddby kraftverk. Att Vattenfall åtog sig att sköta och underhålla dammen för kommunens räkning innebär naturligtvis inte att dammen har blivit en del av Uddby kraftverk. Om avsikten hade varit att Fatbursdammen skulle användas till förmån för verksamheten vid Uddby kraftverk skulle kommunen självklart inte betalat någon ersättning till Vattenfall för produktionsförlust eller stå för kostnaderna för ombyggnaden av dammen. Vattenfalls åtagande att sköta och underhålla Fatbursdammen upphörde när kraftverket överläts till Uddby kraft. Något nytt nyttjanderättsavtal med Uddby Kraft AB har inte träffats vilket innebär

att det idag är kommunen som formellt ansvarar för skötseln och underhållet av dammen. Kommunen har vidare i egenskap av ägare till dammen det offentlig-rättsliga underhållsansvaret enligt 11 kap. 17 § miljöbalken.

Servituten avseende kraftverksanläggningen och dämmningsrätt ger inte Uddby kraft rätt att förfoga över Fatbursdammen

I domstolens föreläggande hänvisas till officialservitut som avser kraftverksanläggning, kraftverkstubb och dämmningsrätt. De servitut som avses är, som kommunen uppfattar det, de servitut som inrättades i samband med att kraftverksfastigheten (E) avstyckades från D 1983 (se Lantmäteriets akt 0183-83/25).

Servituten avseende kraftverksanläggningen avser rätt till utfart, rätt att använda ett område på västra stranden för pegelbrunn och rätt att nyttja erforderligt område intill avloppskanalen och spillfåran för skötsel av dessa (se lantmäteriets akt 0138-83/25). Servituten belastar kommunens fastighet D och berör inte de fastigheter där Holländaredammen och Fatbursdammen är belägna.

Servitutet avseende dämmningsrätt avser rätt att uppdämma vattnet i Albysjön i nivån för den dubb som är inslagen vid Holländaredammen och grundar sig på det servitutsavtal som träffades mellan dåvarande ägaren till Uddby kvarn och ägaren till Tyresö egendom 1896 (se Lantmäteriets akt 0183-83/25). Servitutet omfattar dock inte uppdämning av sjön Fatburen där Fatbursdammen är belägen.

Servitutet är till förmån för E och belastar de fastigheter runt Albysjön som påverkas av regleringen av sjön. Servitutet kan jämföras med den generella tvångsrätt som följer av ett tillstånd till vattenreglering, dvs. rätten att skada andra fastigheter än den fastighet där regleringen utövas (platsen för regleringsdammen). Servitutet omfattar dock inte någon rätt att använda annans damm (jfr 28 kap. 12 § miljöbalken). Servitutet om dämmningsrätt ger således inte Uddby kraft någon rätt att förfoga över Fatbursdammen.

Genom dom den 1 juni 1990 i mål VA 69/87 lagligförklarades Uddby kraftverk, Holländaredammen och Fatbursdammen och lämnades tillstånd att ändra nämnda, vidta arbeten i Follbrinksströmmen och att med dessa dammar reglera Albysjön och Fatburen mellan vissa nivåer. Vidare meddelas tvångsrätt för Vattenfall att ta i anspråk erforderliga områden för de tillståndsgivna arbetena inom kommunens fastigheter A och B. Någon tvångsrätt för Vattenfall att förfoga över Fatbursdammen för vattenreglering till förmån för Uddby kraftverk meddelas däremot inte och var inte heller aktuellt eftersom Fatbursdammen inte skulle användas för sådan verksamhet (jfr 28 kap. 12 § miljöbalken, som vid tidpunkten för Vattenfalls ansökan motsvarade 8 kap. 2 § i 1983 års vattenlag).

Avsikten med regleringen var som redovisats ovan att säkerställa en minimi-tappning till Follbrinksströmmen och att nivåerna hålls på rimliga nivåer med hänsyn till byggelsen runt sjöarna.

Det kan i sammanhanget framhållas att ett tillstånd till vattenverksamhet i sig inte grundar någon vattenrättslig rådighet. Enligt 2 kap. 2 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, restvattenlagen, förutsätter vattenverksamhet att det finns en rätt att förfoga över det berörda vattenområdet grundat på äganderätt, upplåtelse av fastighetsägare eller tvångsrätt. Detta gäller även när det föreligger s.k. legal rådighet enligt 2 kap. 4 och 5 §§ restvattenlagen (se NJA 2012 s 362).

Sammanfattande slutsatser

Bolagets ansökan ska avvisas av följande skäl:

- Kommen äger Fatbursdammen och är ansvarig verksamhetsutövare för den vattenverksamhet som bedrivs vid dammen.
- Fatbursdammen utgör inte en del av Uddby kraftverk och tillståndet från 1990 att reglera nivåerna i Albysjön och Fatburen avser den reglering som kommunen bedriver i syfte att begränsa skador till följd av nivåvariationer i sjöarna och säkerställa en miljömässigt hållbar minimitappning till Follbrinksströmmen.
- De servitut avseende kraftverksanläggningen och dämmningsrätt som belastar bl a kommunens fastigheter D och A ger inte Uddby kraft någon rätt att förfoga över Holländaredammen och Fatbursdammen.
- Det har aldrig ingåtts något nyttjanderättsavtal som ger Uddby kraft rätt att förfoga över Fatbursdammen.
- Eftersom Uddby kraft inte förfogar över Holländaredammen och Fatbursdammen saknar bolaget rätt att ansöka om omprövning av tillstånden för dessa dammar.

4.2.2 Prövning i sak

Kommunen har inte någon erinran i och för sig mot planerade åtgärder vid kraftverket och kraftverksdammen (fingaller m.m.).

Efter huvudförhandlingen har kommunen (aktbil. 71) föreslagit att det anläggs en passagelösning för uppströmsvandring för ål vid kraftstationen.

Kommunen har yrkat att tillståndet ska kompletteras med villkor enligt följande.
Vid kraftstationen ska anordnas en passagelösning för uppströmsvandring för ål. Passagelösningen ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Ålens vandring upp i vattendrag sker under maj-september med kulmen någon gång under juli-augusti. Medelflödet i Tyresån under juli-aug 1991-2021 ligger enligt SMHI på mellan ca 0,5-1 m³/s. Under perioden råder minimitappning i Follbrinksströmmen med 150 l/s och vid kraftverket sker ett turbinläckage om ca 50-100 l/s. Under år där det finns mer vatten under sommarmånaderna (maxflöden under 1991-2021 under juli-augusti ligger enligt SMHI mellan ca 2,1-4,6 m³/s) kommer kraftproduktion att pågå vilket betyder att merparten av flödet kommer att tappas vid kraftstationen och ut till Uddbyviken. Det kommer att leda till att ålyngel ansamlas där i större uträkning. Det har inte framkommit någonting i målet som visar att det kan säkerställas att ålyngel inte ansamlas vid kraftstationen.

Med tanke på den akuta situationen för ålen anser Tyresö kommun, med hänvisning till försiktighetsprincipen i miljöbalken, EU:s ålförordning och den nationella

förvaltningsplanen för ål, att ålens tillgång till uppväxtområdena i Tyresån måste säkerställas inom ramen för omprövningen av kraftverkets miljövillkor. Som övrigt framförts i målet kommer Tyresö kommun att arbeta för att säkerställa uppvandring av både ål och öring till Tyresån vid kommunens dammanläggning vid Fatburens utlopp. Det är nödvändigt att också Uddby kraft bidrar till att trygga ålens överlevnad genom att ordna en passagelösning för uppströms vandring av ål vid Uddby kraftverk. Detta för att säkerställa att de ålar som ansamlas där också kan passera upp i Tyresån.

4.3 Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

De planerade åtgärderna berör en del av vattenförekomsten Tyresån som har problem med bl.a. övergödning och konnektivitet. Den ekologiska statusen är otillfredsställande. Kvalitetskraven är att ”god ekologisk status” ska nås senast 2033. Kravet ”god kemisk status” är gällande. En vattenförekomsts status får inte försämrats av en åtgärd, inte ens på kvalitetsfaktornivå. Det är inte heller tillåtet att äventyra möjligheten att uppnå beslutade miljökvalitetsnormer i utsatt tid.

Förbundets bedömning är att den planerade vattenverksamheten inte kommer att påverka Tyresåns näringsstatus.

Förbundet har inte någon erinran mot planerade åtgärder under förutsättning att villkorslistan kompletteras enligt följande.

- Vid arbeten i och vid vattnet ska biologiskt nedbrytbara hydrauloljor användas. Arbetsmaskiner ska vara utrustade med absorberande material.
- Vattenverksamhet får inte förekomma under fiskarnas lektider och fåglarnas häckningsperioder vilka är mellan 1 maj - 31 augusti.

4.4 Tyresåns vattenvårdsförbund

Tyresåns vattenvårdsförbund (vattenvårdsförbundet) har tagit fram kunskapsunderlagen ”Fritt fram i Tyresån” (aktbil. 38) och ”Tyresån produktionsmodell” (aktbil. 39) för att utreda vilka åtgärdsstrategier för Tyresåns utlopp som krävs för att vattenförekomsten ska nå miljökvalitetsnormen ”God ekologisk status”.

Vattenvårdsförbundet anser att avslutad drift av kraftverket och återställande av Tyresån är den enda långsiktigt hållbara åtgärden. Det krävs ett helhetstänk kring vattendraget och dess funktion. Påverkan på uppströms områdena bör vägas in. Föreslagna miljöanpassningar borde fokusera på att vattendraget återställs till sin helhet. Miljöanpassningarna som föreslås i ansökan är därmed otillräckliga i förhållande till kraftverkets påverkan på vattenförekomsten.

Vattenvårdsförbundet ifrågasätter att den övre delen av Follbrinksströmmen skulle vara ett naturligt vandringshinder för all vandrande fisk. Det är svårt att bedöma hur Tyresåns utlopp såg ut före den omfattande påverkan från mänskliga aktiviteter i form av rensning och sprängning under en väldigt lång tid. I ansökan tas inte hänsyn till öring i åtgärdsförslagen för vandringshinder, trots att bedömning gjorts att både öring och ål kunnat passera.

Kraftverket utgör inte en betydande funktion för elberedskapen.

Om en ålpassage ska anläggas, ställer sig vattenvårdsförbundet frågande till valet av plats. Vandrande fiskar följer det dominerande flödet som sker genom kraftverket och inte Follbrinksströmmen. Effektiviteten av ålpassager är inte heller helt klarlagt. Det är även beroende av en manuell transport av ål som ytterligare medför en stor osäkerhet.

Förbundet ställer sig frågande till varför det i ansökan inte föreslås en ökad minimitappning, som framgår av både den tekniska beskrivningen, samverkansprocessen med länsstyrelsen som i utredningen ”Fritt fram i Tyresån”. Förbundet undrar även varför åtgärder för reglering och vattenhushållning med avseende på hantering av hög flöden och snabba flödesförändringar, inte föreslagits i ansökan, speciellt då det är påvisat att bottenfaunan är kraftigt regleringspåverkad och är en av faktorerna som gör att vattenförekomsten inte uppnår god ekologisk status. Förbundet ifrågasätter även slutsatsen att regleringen har begränsad påverkan på nivåerna i Albysjön och Fatburen, då Albysjön vid två tillfällen under 2021 sänktes av under dämningens gränsen och riskerat skada på sjöns strandzoner.

Slutligen vill förbundet kraftigt ifrågasätta påståendena som förts fram i ansökan att kraftverket och regleringen inte har någon påverkan på vattendraget och vattenförekomstens ekologiska status. Statusbedömningen av både biologiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer, väl underbyggda med miljöövervakningsdata, visar på ett vattendrag vars fauna är betydligt påverkat av reglering och klart utgör ett hinder för att vattenförekomstens MKN kan nå till 2027. De i ansökan föreslagna miljöanpassningarna är otillräckliga. En avslutad drift av kraftverket är den enda långsiktigt hållbara åtgärden för att nå MKN för vattenförekomsten.

4.5 Älvräddarnas Samorganisation

Uddby kraftverk har helt spelat ut sin roll som elproduktionskälla och därför bör verksamheten avslutas. Detta eftersom biologisk mångfald och kontroll av flödena i vattensystemet är av ett stort allmänintresse som vida överskuggar det enskilda intresset att bedriva vattenverksamhet för en mycket ringa elproduktion helt utan reglermöjligheter till stöd för elsystemet och elnätsregleringen.

Älvräddarnas Samorganisation har i övrigt anslutit sig till de synpunkter som Tyresö vattenvårdsförbund fört fram.

4.6 M.T. m.fl.

Han har angett att bolaget inte sköter regleringen, bl.a. har sänkningens gräns underskridits vid flera tillfällen.

4.7 Övriga intressenter

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket har avstått från att yttra sig.

5. BEMÖTANDE

5.1 Inledning

Bolaget vill klargöra några omständigheter av betydelse.

För det första är tillrinningen till Albysjön under stora delar av året låg. Det är endast möjligt att driva kraftstationen höst och vinter samt tidig vår, därefter kan sänkningsgränsen inte klaras. Vattenhushållningsbestämmelse 2 i 1990 års dom ställer krav på viss minimitappning till Follbrinksströmmen som bolaget måste förhålla sig till. Kraftverket kan sålunda inte producera el mer än halva året på grund av bristande tillgång till vatten. Tillgången till eller bristen på – vatten har betydelse för hur stor minimitappningen till Follbrinksströmmen kan vara, och under hur lång period, innan sänkningsgränsen sätter stopp. Vid en större tappning tar det tappningsbara vattnet i Albysjön slut snabbare.

För det andra är nivån i Albysjön och tappningen till Follbrinksströmmen beroende av hur Tyresö kommun tappar vatten från magasinet uppströms vid Nyfors. Kommunen reglerar i praktiken magasinet genom att när vattennivån bräddar dammen vid Nyfors så öppnar kommunen luckorna så att stora vattenmassor rusar till och "dränker" Albysjön. Detta sker utan Uddby Krafts kännedom, som endast får vetskap om de höjda nivåerna genom sitt digitala varningssystem vid kraftverket som signalerar att dämmningsgränsen håller på att överskridas. Uddby Krafts ägare måste då omedelbart bege sig till kraftverket och öppna allt som är möjligt, dvs. såväl intaget till kraftstationen som utloppet till Follbrinksströmmen, för att kunna klara dämmningsgränsen och kunna närma sig minimitappningen. Det tar således ca en halv vecka att hantera de stora vattenvolymererna från Nyfors. Detta sätt att avbörda magasinet vid Nyfors råder Uddby Kraft inte över, men innebär att Follbrinksströmmen får oönskat stora flöden som är helt onödiga. Detta har Uddby Kraft påtalat för Tyresö kommun ett flertal gånger, dock utan resultat.

För det tredje så fungerar inte Holländardammen som den bräddningsdamm den var avsedd som. Tyresö kommun har anlagt en gång över dammen för att den ska fungera som gångbro. Det medför både att vattennivån i Albysjön kan överstiga dämmningsgränsen och att den nivå som konstruktionen bräddar vid är 15-20 cm högre än den ursprungliga. Även detta gör att Follbrinksströmmen utsätts för en kraftigare vattenström än vad som varit avsett.

5.2 Länsstyrelsen

Villkorsförslag

Bolaget medger länsstyrelsens villkorsförslag.

Utökad minimitappning

Länsstyrelsens yrkande innebär därmed att vattenhushållningsbestämmelse 2 skulle få följande lydelse:

2. Genom Fatbursdammen ska tappningen under perioden från och med den 1 oktober till och med den 31 december vara lägst 300 l/s och under övrig tid 150 l/s om tillrinningen uppgår till nämnda värden. Vid lägre tillrinning ska dessa framläppas.

Den större tappningen under en viss period är avsedd för att underlätta leken. Lektiden är i huvudsak styrd av vattendragstemperaturen (Jonsson B. och Jonsson N., 2009). Lektiden för öring varierar därför beroende på var i landet leken sker. Generellt kan sägas att leken sker tidigare i norr än i söder och även tidigare i stora älvar jämfört med mindre vattendrag. I mindre vattendrag kan leken fördröjas om vattendragstemperaturen eller flödet varierar FINFO (2001).²

Utifrån genomgång av lekperioder för öring från olika platser kan konstateras att oktober och november månader är den mest troliga tidsperioden för öringlek i Follbrinksströmmen. Det kan nämnas att öringleken främst genomförs under en snäv tidsperiod. Att fredningstiden sträcker sig från 15 september till 31 december innebär inte per automatik att leken sker under 3,5 månader. Fredningsperioden har mer att göra med att öringen inte ska störas före, under eller efter genomförd lek. En sammanhållen period om 2,5 månader för den ökade tappningen i Follbrinksströmmen för att gynna öringleken bedöms som tillräcklig.

Uddby Kraft AB föreslår alltså att perioden för den större tappningen ändras så att den gäller kalendermånaderna oktober och november.

Uddby Kraft AB motsätter sig att öka tappningen till 300 l/s innebär att vattmängden i magasinet töms snabbare, vilket bolaget anser är att inte nyttja vattnet optimalt för lek i Follbrinksströmmen.

Bolaget anser att ett krav på att släppa mer än 150 l/s efter november är bortslösad elproduktion, vilket är särskilt allvarligt med den energisituation som nu råder i Sverige och Europa, eftersom lekperioden i stort sett upphört i slutet av november och vattnet därmed inte kommer till någon nytta om det släpps i Follbrinksströmmen.

Oavsett alternativ förutsätts att tillrinningen är tillräcklig och att sänkningsgränsen inte understigs. Uddby Kraft vill också påminna om att under sommaren och i vart fall under början av hösten är tillrinningen lägre än de 200 l/s som föreskrivs redan idag och det finns inte vatten till driften av kraftstationen.

² På sid. 4-5 i bolagets bemötande (aktbil. 48) finns en tabell som visar lektid för öringpopulationer från norr till söder.

Hantering av högflöden

Länsstyrelsen har argumenterat för att vattenhushållningsbestämmelserna ska revideras så att mjuka flödesförändringar stipuleras. Länsstyrelsen anser att hur vattenhushållningsbestämmelserna kan ändras behöver dock tas fram av bolaget så att andra aspekter så som dammens säkerhet och att regleringen blir driftmässigt hanterbar kan beaktas fullt ut.

Tyresö kommuns tappning vid Nyfors är av stor betydelse för Uddby kraftverks möjlighet att medverka till mjuka flödesförändringar i Follbrinksströmmen. Det sätt kommunen tappar på idag innebär ofrånkomligen häftiga och stora flöden för Follbrinksströmmen. Dessa råder Uddby Kraft inte över. Bolaget delar länsstyrelsens uppfattning att mjuka flödesförändringar vore att föredra. Nuvarande dom för Uddby kraftverk tillåter överdämning vid hög tillrinning därför att det är oundvikligt över ett visst flöde. Att som länsstyrelsen föreslår tillfälligt tillåta en måttlig överdämning är därför inte så dramatiskt och skulle ge den positiva effekt som länsstyrelsen beskriver. Den mjuka flödesförändringen får dock inte leda till att vattnet måste släppas innan dämningens gränsen nås eftersom det kan innebära förlust av kraftproduktion. En viss överdämning får inte heller leda till olägenhet för de fastigheter som är belägna runt Albysjön. Frågan om hur en mjuk flödesförändring kan genomföras för tillgodoseende av samtliga intressen behöver övervägas.

Länsstyrelsen anger att i Follbrinkströmmen har bottenfauna bedömts vara den mest relevanta kvalitetsfaktorn för miljökonsekvenstyp ändrade livsmiljöer till följd av hydrologiska förändringar. Länsstyrelsen anser att Vattenmyndighetens klassning i huvudsak är korrekt och delar inte bolagets slutsats om att klassningen skulle vara felaktig.

Sweco har noterat att länsstyrelsen anser att vattenförekomstens biologiska bottenfaunaprov (ASPT - Average Score Per Taxon) inte stämmer överens med den förändring av hydrologisk regim som verksamheten medför, varför vattenmyndigheten har gjort en expertbedömning.

Hela syftet och idén bakom klassning av biologiska parametrar och påverkansfaktorer, exempelvis hydrologisk regim, är att det råder ett samband mellan provtagning av biologin och beräkningen av avvikelser för hydromorfologiska parametrar. Sweco har inom ramen för tidigare utförda uppdrag analyserat ett stort antal vattenförekomster som är påverkade av vattenkraft och dess korresponderade underlagsdata, exempelvis ASPT. Vid en korsanalys har Sweco noterat att det inte finns något samband mellan klassning av hydromorfologisk regim och ASPT. Klassningen av ASPT är uteslutande hög och god medan hydrologisk regim i större utsträckning är klassad till lägre än god.

Att försöka anpassa data till regressionslinjen eller det förväntade utfallet är i andra sammanhang inte tillåtet. I vattenförvaltningen benämns detta som expertbedömningar. Vilken kompetens och vilket underlag som ligger bakom en expertbedömning är enligt bolagets uppfattning både oklart och varierande.

Hantering av lågflöden

Länsstyrelsen anser att om läckaget i turbinen inte åtgärdas så behövs ett förtydligande kring hur lågflödessituationer ska hanteras. Länsstyrelsens bedömning är att ett flöde lika stort som tillrinningen ska framsläppas vid Fatbursdammen/-Follbrinksströmmen och att läckaget vid Uddby inte får dras av. Länsstyrelsen önskar ett förtydligande från bolaget hur dessa situationer hanteras idag och hur dessa avses hanteras framöver. Länsstyrelsen anser dock att läckaget lämpligen åtgärdas.

Uddby Kraft bestrider att vid lågflöde framsläppa ett flöde lika stort som tillrinningen vid Fatbursdammen/Follbrinksströmmen om tillrinningen överstiger den minimitappning som föreskrivs i vattenhushållningsbestämmelse 2.

En inloppsventil är som enskild åtgärd mycket dyr och installeras aldrig på den här fallhöjden. Praxis som etablerat sig för utformning av kraftverk innebär att turbinens ledskenor är den vanliga anordningen för att stänga av flödet till turbinen. Ledskenorna används även under drift för att reglera det flöde man för ögonblicket vill nyttja. Om ledskenorna av något skäl inte stänger måste det finnas en reservstängning så att turbinen kan stoppas. Vad avser det aktuella läckaget vill bolaget framhålla att turbinen är nyrenoverad och i mycket bra skick samt att alla turbiner läcker i någon mån.

Vad avser anordningar för reservstängning brukar det för anläggningar med kort vattenväg på tillloppet vara en intagslucka. Vid längre vattenvägar som ofta är föranledda av hög fallhöjd brukar man montera en ventil vid inloppet till turbinen. Anledningen är att vattenmängden i tillloppet fortsätter att driva turbinen tills vattnet tar slut. Om det finns mycket vatten mellan intagslucka och turbin tar det för lång tid för turbinen att förbruka detta vatten och det tar därmed för lång tid innan turbinen stoppar. På mindre kraftverk brukar intagsluckan vara manuellt manövrerad, vilket innebär att det kan ta lång tid för personal att komma fram till platsen för att stänga luckan. På sådana kraftverk väljer man därför att utforma turbin, generator och axelsystem så att dessa klarar att gå med rusningsvarvtal under minst fyra timmar.

En ventil är betydligt dyrare än en intagslucka eftersom den måste tåla trycket för hela fallhöjden. Det som skulle kunna motivera en ventil är värdet av den förlorade elproduktionen. Med ett räkneexempel på läckta 50 liter per sekund under fem månader skulle värdet av den förlorade elproduktionen vara ca 20 000 kr. Kostnaden för en ventil exklusive montage är c:a 3 miljoner kronor vilket innebär att återbetalningstiden är flera hundra år. En ventil är därmed inte en ekonomiskt rimlig åtgärd i förhållande till nyttan.

Vad i övrigt avser att släppa fram tillrinningen utan avdrag för läckaget genom turbinen så vill Uddby Kraft påpeka att från tillrinningen som sker från Nyforsdammen så försvinner vatten inte bara genom turbinläckage utan även genom avdunstning, upptag från träd och annan vegetation samt bottenläckage från sjön. Ett krav på att släppa tillrinningen från Nyfors till Follbrinksströmmen innebär i praktiken att Uddby Kraft måste från Albysjön tappa en större mängd än till-

rinningen, tills sänkingsgränsen nås. Detta kan rimligen inte ha varit vattendomstolens avsikt. Uddby Kraft har ända sedan förvärvet strävat efter att, och också lyckats med, att hushålla med vattnet i Albysjön så att det alltid kan tappas vatten till Follbrinksströmmen. Detta innebär att tappningen kan behöva bli mindre och mindre för att den som compensation ska kunna vara under en längre tid. Det gagnar inte Follbrinksströmmen att Albysjöns vattennivå når sänkingsgränsen för snabbt.

Uddby Kraft angav i inledningen av denna skrift att det går att vidta åtgärder på Holländaredammen för att undvika de kraftiga flöden som uppstår idag i Follbrinksströmmen när luckorna i dammen vid Nyfors öppnas. Genom att anlägga två öppningar i Holländaredammen där den ena har kapacitet att släppa igenom 150 l/s och den andra kapacitet för den högre mängd som ska kunna passera under höstperioden så undviks den höjning av vattennivån och det kraftiga flöde som uppstår idag på grund av påbyggnaden på Holländaredammen.

Ålens nedströmsvandring m.m.

Länsstyrelsen bedömer i stort att det är rimliga åtgärder som presenteras, men har vissa synpunkter, främst med avseende på ålens nedströmsvandring. Länsstyrelsen anser att bolaget behöver redogöra för ålens nedströmsvandring utifrån ett helhetsperspektiv med beaktande att kraftverket ofta är avstängt under de varmare månaderna.

Blankålen som ska vandra nedströms kommer antingen att göra det via avledaren vid dammen och kraftstationen vid Uddby eller via Fatbursdammen och Follbrinksströmmen. Om ålen passerar via kraftverket gör den det via en fisk- och ålanpassad nedströmspassage i anslutning till gallret. Ålen som vandrar via Fatbursdammen kommer att göra det via öppningen i utskovet.

Lucköppningen är ca 9 cm vid en minimitappning på 150 l/s. Öppningen är tillräckligt stor för att ålen fysiskt ska kunna passera igenom.

Ändring av vattenförekomstindelning

Länsstyrelsen anger att under förvaltningscykel 4 avser Vattenmyndigheten att revidera vattenförekomstindelningen. Det innebär att vattenförekomsten Follbrinksströmmens geometri kommer ändras så att ån börjar vid mynningen i havet och avslutas vid Fatbursdammen. När detta slår igenom kommer t.ex. volymsavvikelsen i vattenförekomsten bli betydligt större eftersom volymsavvikelsen då kommer att vara i hela vattenförekomsten istället som nu i 20 % av vattenförekomsten.

Uddby Kraft ifrågasätter en sådan förändrad indelning eftersom den kommer att resultera i betydligt större avvikelser redovisningsmässigt utan motsvarande förändring i verkligheten. Kraftverkets betydelse kommer att vara oförändrad.

5.3 Tyresö kommun

Avvisningsyrkandet

Kommunen anger att den inte har kännedom om något avtal eller servitut som ger Uddby Kraft AB civilrättslig rådighet över vattnet och rätt att bedriva verksamhet på A samt att det inte av ansökningshandlingarna framgår att bolaget civilrättsligt förfogar över Holländaredammen. Kommun anser därför att Uddby Kraft AB inte är berättigad till att ansöka om omprövning gällande dessa dammar och att ansökan därför måste avvisas i dessa delar.

Uddby Kraft har i enlighet med 11 kap. 27 § miljöbalken ansökt om omprövning för att förse verksamheten med moderna miljövillkor. Kraftverket har tillstånd meddelat av vattendomstolen den 1 juni 1990, Vid tidpunkten för lagligförklaringen och tillståndsprövningen ägdes anläggningen sedan 1982 av Vattenfall. Lagligförklaringen och tillståndet omfattar Uddby kraftverk, Holländaredammen, Fatbursdammen och regleringen av Albysjön som sker med dammarna.

Det tillståndsgivna vattenföretaget och anläggningarna omfattar således även dammarna som även då var belägna på fastigheterna A och B.

Det väcktes redan i det målet invändning av en närbelägen fastighetsägare att Vattenfall inte hade rådighet över dammarna, men den invändningen fick inte gehör av Vattendomstolen. Vattenfall fick även tvångsrätt, vilken i sig inte bestridits, för att ta i anspråk erforderliga områden på berörda fastigheter för arbetena vid Fatbursdammen och i Follbrinksströmmen.

Vattenfall köpte områden av fastigheten D med vattenkraftstation m.m. av Tyresö kommun 1982. I köpeavtalet hänvisas också till rättigheter enligt upplåtelse den 11 maj 1892 avseende dammen vid Holländaretorp. Tyresö kommun kräver i avtalets § 6 att Vattenfall snarast och senast den 1 oktober 1984 ska sätta kraftstationen i driftdugligt skick. Tyresö kommun hade rätt att begära tillstånd hos vattendomstolen att riva dammen vid Holländaretorp, bygga om dammen vid Fatburens utlopp och till denna överföra då gällande dämmningsrätt för Holländaredammen. Det har såldes aldrig varit aktuellt att riva ut Fatbursdammen. Tyresö kommun och Vattenfall avtalade också att gemensamt ansöka om lagligförklaring och tillstånd för anläggningarna. Slutligen försäkrade sig Tyresö kommun om att vid en eventuell överlåtelse skulle Vattenfall föreskriva skyldighet för ny ägare att iaktta bestämmelserna i avtalet. Med stöd av detta avtal har Uddby Kraft således rådighet över inte bara kraftstationen utan hela kraftverket med dammar och reglering. Kommuns påstående strider således mot Tyresö kommuns uttryckliga avsikter när kommunen sålde Uddby kraftverk 1982.

Kommun anser vidare att Uddby Kraft AB behöver visa att bolaget civilrättsligt förfogar över de områden på Tyresö kommuns fastigheter A samt D där bolaget ansökt om att uppföra passagelösning för ål samt fingaller.

Kommun anger att vattenregleringen står i motsats till Tyresö kommuns antagna inriktning och anser att Tyresö kommun bör verka för att en total återställning av nedre Tyresån genomförs.

Uddby Krafts uppfattning är att mark- och miljödomstolen ska föreskriva moderna miljövillkor för vattenverksamheten. Kraftverket är lagligförklarat och har tillstånd. Den nu aktuella prövningen gäller omprövning av villkor. Om Tyresö kommun vill verka för en total återställning av nedre Tyresån bör det ske genom att kommunen förhandlar med ägaren om återköp av kraftverket och därefter ansöker hos mark- och miljödomstolen om utrivning av hela anläggningen. Det är dock inte aktuellt inom ramen för denna omprövning.

1983 års-förrättning

Fastigheten E avstycrades från D i Lantmäteriets beslut den 20 juni 1983 med anledning av Tyresö kommuns försäljning 1982 av Uddby kraftverk till Vattenfall. E är strömfallsfastighet till vilken rätten att tillgodogöra vattenkraften i kraftverket är förenad. E började vid kraftverksdammen och täckte därefter hela nedströmssidan av kraftverksdammen till dess att kraftstationen passerats.

Lantmäteriet bestämde nya servitut till förmån för E med D som tjänande fastighet, av vilka nedan återgivet avser kraftverksanläggningen, bl.a. rätt att utnyttja erforderligt område intill avloppskanal och spillfåra för skötsel och underhåll av dessa.

Lantmäteriet fördelade även följande servitut från D till E. Rätt att uppdämma vattnet i Albysjön i nivå med vid Holländaredammen inslagen dubb, dvs. till en absolut nivå av 13,78 meter över havet i höjdsystem RH 00.

2016 års-förrättning

Lantmäteriet överförde den 23 mars 2016, efter ansökan av Tyresö kommun och som Uddby Kraft inte uppfattade var en ansökan om överföring av äganderätten till markområdet utan en fråga om servitut till förmån för gång- och cykelväg, 306 kvm från E till D. Det överförda området är beläget med början några meter nedströms den del av kraftverksdammen där intaget är beläget på dammens högra sida i strömningens riktning. Lantmäteriet beslutade om två servitut till förmån för E, belastande D.

De två servituten bildades för bibehållande och underhåll av kraftverkstuberne under bron vid Albysjön samt möjlighet att inspektera och underhålla kraftverksanläggning genom befintlig inspektionslucka. De två servituten lyder som följer.

- Servitut 0138-14/1.1 med ändamål kraftverksanläggning: Rätt att inom område x¹,..., bibehålla, underhålla och förnya kraftverksanläggning, kraftverkstubb och inspektionslucka med tillhörande delar.
- Servitut 0137-14/10.2 med ändamål kraftverkstubb. Rätt att inom område x², ..., bibehålla, underhålla och förnya befintlig kraftverkstubb med tillhörande delar.

Med hänvisning till redovisade servitut har bolaget rätt att utföra planerade åtgärder vid kraftverket och kraftverksdammen. Någon tvångsrätt behövs därmed inte.

För passagelösningen i Follbrinksströmmen har bolaget yrkat tvångsrätt, se avsnitt 3.4 i denna dom.

Passagelösning i Follbrinksströmmen

Bolagets förslag grundar sig på vad som framkommit under samverkansprocessen och vad länsstyrelsen framfört som lämplig åtgärd.

Passagelösning vid kraftverket

Uddby Kraft bestrider att genomföra en passagelösning på sätt som föreslås i utredningen ”Fritt fram i Tyresån”. För att en passagelösning vid kraftstationen ska kunna bedömas måste det utredas vilken teknisk utformning som kan vara lämplig, hur den ska utformas, vilka markområden och fastigheter som kan komma att beröras samt kostnaden för att en bedömning av teknisk möjlighet och ekonomisk rimlighet ska kunna göras.

Länsstyrelsen har inte sett något behov av ytterligare ålledare, förutom den i Follbrinkströmmen. Vidare anser bolaget att även fonden måste få yttra sig i frågan, om ytterligare ålledare, om domstolen väljer att ta upp frågan.

Bolaget är i princip positiv till åtgärder som är relevanta och främjar fauna på platsen, om det är en ytterligare ål ledare vid kraftverket, lämnar bolaget till länsstyrelsen att värdera.

Bolaget är skeptisk till de stora tillrinningsvolymerna som Tyresö kommun hänvisar till. Efter snösmältningen upphör flödena rätt snart och kraftverket blir mest stående, då vatten saknas för drift. Vår och försommar är generellt mycket nederbördsfattiga i Sverige, särskilt på ostkusten.

Bolaget hänvisar i övrigt till Swecos yttrande (aktbil. 79).

5.4 Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund

Uddby Kraft AB godtar det föreslagna villkoret om krav att biologiskt nedbrytbara oljor m.m. ska användas vid arbeten i och vid vatten.

Det är inte nödvändigt med ett grumlingsvillkor eftersom planerade arbeten kommer att utföras i torrhet.

5.5 Tyresåns vattenvårdsförbund

Förbundet delar inte inriktningen på de förslag till miljöanpassningar som ges i bolagets ansökan, inte heller länsstyrelsens förslag i samverkansprocessen. Förbundet anser att avslutad drift av kraftverket och återställande av Tyresån är den enda långsiktigt hållbara åtgärden.

Uddby Kraft delar inte förbundets uppfattning.

Förbudet anger att miljöanpassningar som föreslås i utredningen "Fritt fram i Tyresån" (aktbil. 38) utgör en miniminivå för åtgärder, och de är ålyngeluppsamlare vid kraftverket, anpassad reglering och minimitappning och biotopvård vid Follbrinksströmmen.

Förbundet ställer sig frågande till valet av plats för anläggandet av ålpassage vid Follbrinkströmmen eftersom vandrande fiskar följer det dominerande flödet som sker genom kraftverket och inte Follbrinkströmmen.

Uddby Kraft har föreslagit Follbrinksströmmen för ålpassagen eftersom det är där ålen har vandrat, inte vid Uddby. Bolaget kan också upplysa om att kraftstationen inte är i drift fr.o.m. senvåren till en bit in på hösten, dvs. i princip halva året, med undantag för vissa s.k. motionskörningar som understiger en timma per tillfälle för att hålla utrustningen igång. Detta sker endast om vattennivån överstiger sänkingsgränsen. Kraftverket släpper dock vatten hela året i Follbrinkströmmen.

Förbundet anger att effektivitet av ål passager inte är helt klarlagt och de är även beroende av en manuell transport av ål som ytterligare medför en stor osäkerhet.

Uddby Kraft kan konstatera att ålledare har anlagts på åtskilliga platser och anses vara ändamålsenliga. Förbundet förklarar inte vad det grundar sin farhåga på, inte heller varför manuell transport skulle behövas.

Förbundet ifrågasätter att den övre delen av Follbrinkströmmen är ett naturligt vandringshinder för all vandrande fisk då det är mycket, om inte omöjligt, svårt att bedöma hur Tyresåns utlopp sett ut före den omfattande påverkan från mänskliga aktiviteter i form av rensning och sprängning under en väldigt lång tid.

Uddby Kraft anser inte att det är svårt att bedöma hur Tyresån utlopp sett ut eftersom den är på berg, det är mycket tydligt hur den naturliga strömfåras sett ut. Den enda förändring som skett är tillkomsten av Fatbursdammen.

En stor skillnad mellan Norconsults rapport och Swecos är att Norconsult inte har utrett de naturliga vandringsförutsättningarna i Follbrinksströmmens övre del. Norconsults bedömningar utgår från antaganden avseende förutsättningarna för fiskvandring: "Övre delen av Follbrinksströmmen är så brant att den sannolikt alltid har utgjort ett svårt vandringshinder för uppvandring av alla naturligt förekommande fiskarter. Sannolikt har endast starksimmande arter som öring och ål kunnat passera vid Lämpliga förhållanden."

Sweco har genom fallhöjdsprofiler studerat passageförutsättningarna för olika arter vid aktuell plats. Sweco har god kunskap om att genomföra bedömningar av historisk passerbarhet vid kraftverk och genomför årligen flera uppdrag relaterade till frågeställningen.

Populationsmodellen "Tyresån produktionsmodell" (aktbil. 39) överskattar kraftigt förutsättningarna i avrinningsområdet, huvudsakligen på grund av att det är orimligt att anta att 40 % av öringen skulle passera fallet i Follbrinksströmmens övre delar.

Det finns inte några naturliga lekplatser uppströms enligt länsstyrelsens fiskevårdskonsulent, så det är förlorad lek att leda upp fisk som inte kan leka.

Länsstyrelsens fiskevårdskonsulent har också anfört att den inte vill att det leds upp fisk till Albysjön som inte hör hemma där då beståndet i sjön kan vara mycket gammalt – kanske flera tusen år – och därmed kan vara hotat om det kommer nya bestånd. ”Vid en total passageeffektivitet om ca 40 % för uppvandrande fisk förbi det branta fallet i Follbrinksströmmen bedöms smoltproduktionen kunna öka ytterligare”

Sedan Norconsults rapport författades har en ny branschstandard införts på området, populationsmodellering. Modelleringsverktyget FiMod är framtaget av Kjell Leonardsson (SLU). Användandet av modellen kräver viss fördjupad kunskap kring arters biologi och områdets karaktäristiska. Norconsults rapport ger till exempel ingen insyn i vilka arealer som antagits för respektive område. Den nya branschstandarden möjliggör en transparens för alla antaganden som genomförs inom modelleringen. Norconsults rapport saknar den delen.

Förbundet anger att det i ansökan inte tas hänsyn till öring i åtgärdsförslagen för vandringshinder, trots att bedömning gjorts att både öring och ål kunnat passera.

Uddby Kraft har inte sett någon bedömning att öring har kunnat passera.

Förbundet ställer sig frågande till varför det i ansökan inte föreslås en ökad minimitappning, som framgår av både den tekniska beskrivningen, i samverkansprocessen med Länsstyrelsen samt i utredningen "Fritt fram i Tyresån"

Uddby Kraft har inte föreslagit en ökad minimitappning eftersom det är brist på vatten. Den mängd som förekommer måste fördelas med förnuft mellan intresset för vatten för lek i Follbrinksströmmen och kravet att klara sänkningsgränsen.

Förbundet undrar även varför åtgärder för reglering och vattenhushållning, med avseende på hantering av högflöden och snabba flödesförändringar, inte föreslagits i ansökan speciellt då det är påvisat att bottenfaunan är kraftigt regleringspåverkad och är en av faktorerna som gör att vattenförekomsten inte uppnår god ekologisk status.

Uddby Kraft har påtalat problemen med kommunens sätt att tappa vatten vid Nyfors. Bolaget kan dock inte föreslå egna åtaganden för detta eftersom det inte är bolagets egendom och det därför inte råder över den anläggningen.

Förbundet ifrågasätter även slutsatsen att regleringen har begränsad påverkan på nivåerna i Albysjön och Fatburen, då Albysjön vid två tillfällen under 2021 sänkts av under dämningens gränsen och riskerat skada på sjöns strandzoner.

Uddby Kraft ser inte att det finns skäl att anta att strandzonerna riskerat att skadas när vattennivån understigit dämningens gränsen. Vattennivån får inte överstiga dämningens gränsen såvitt på kraftverkets skötsel beror. Om förbundet avser

sänkningsgränsen så har det varit fråga om få och kortvariga perioder i samband med låg tillrinning och syftet har varit att upprätthålla ett flöde i Follbrinksströmmen.

Slutligen ifrågasätter förbundet att kraftverket och regleringen inte har någon påverkan på vattendraget och vattenförekomstens ekologiska status.

Naturligtvis har kraftverket påverkan men den är acceptabel med lämpliga minimitappningar och mjukare flödesökningar som kan möjliggöras om Tyresö kommuns tappning vid Nyfors görs utifrån bättre tappningsinstruktioner som inte ger dessa stora flöden som dessutom sker utan förvarning för Uddby kraftverk.

Vattenvårdsförbundets tolkning av Swecos bedömning är felaktig. Beräkningar och genomgång av respektive parameter har gjorts för att klargöra just påverkan från kraftverket.

Sweco konstaterar att "De biologiska och hydrauliska förutsättningarna är redan idag mycket bra och klassning baserat på de biologiska kvalitetsfaktorerna skulle potentiellt erhålla god ekologisk status."

5.6 Övriga intressenter

Älvräddarnas Samorganisation

Det kan noteras att Uddby kraftverk har reglermöjligheter men att dessa är begränsade på grund av Albysjöns yta samt dämmnings- och sänkningsgräns för sjön.

Att Uddby kraftverk bidrar positivt till elnätet avspeglas i intäkterna för kraftproduktionen. Intäkterna för Uddby kraft AB var 2,255 kr/KWh under 2022 medan medelpriset för 2022 i elområde 3 [SE03] var 1,457 kr/KWh. Detta visar att Uddby kraftverk producerar energi medan behovet är som störst och marginalerna som minst för elsystemet. I direkt motsats till vad Älvräddarnas Samorganisation hävdar i sitt yttrande.

M.T. m.fl.

Bilderna är tagna från det tillfälle i somras då den centrala server som betjänar ett stort antal kraftverk i Sverige inte sände signaler till Uddby kraftverk. Vatten kom då att oavsiktligt släppas igenom kraftverket. Detta upptäcktes snart men eftersom flödet i vattendraget och sjön var lågt tog det tid innan vattennivån var återställd. Händelsen har utretts av länsstyrelsen och ärendet har lagts ner.

6. DOMSKÄL

6.1 Omprövning för moderna miljövillkor

Efter en ansökan om omprövning av en vattenverksamhet för sådana miljövillkor som avses i 11 kap. 27 § miljöbalken ska tillståndsmyndigheten upphäva, ändra och besluta nya bestämmelser och villkor i den utsträckning som behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön (24 kap. 10 § miljöbalken).

Tillståndsmyndigheten ska återkalla tillståndet om det är nödvändigt eller om verksamhetsutövaren medger att tillståndet återkallas (24 kap. 10 § tredje stycket miljöbalken). I samband med ett beslut om återkallelse av tillståndet ska den som är underhållsansvarig åläggas att riva ut anläggningen samt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen (24 kap. 4 § första stycket miljöbalken).

Verksamheten vid Uddby kraftverk är anmäld till den nationella planen för moderna miljövillkor (11 kap. 28 § miljöbalken). Denna ansökan är inlämnad enligt den tidsplan som anges i bilagan förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet.

Uddby Kraft AB har samverkat med länsstyrelsen och andra intressenter enligt vad som föreskrivs i 42 a § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet.

En grundläggande förutsättning för en ansökan enligt 24 kap. 10 § miljöbalken är att det finns ett gällande tillstånd att ompröva (se avsnitt 6.3 i denna dom)

6.2 Miljöbedömning

Eftersom det är fråga om en omprövning enligt 24 kap. 10 § miljöbalken omfattas verksamheten inte av krav på en specifik miljöbedömning enligt 6 kap. 20 § miljöbalken. Det finns inte heller krav på en liten miljökonsekvensbeskrivning eftersom länsstyrelsen i denna typ av mål inte prövar verksamhetens miljöpåverkan, (jfr 6 kap. 47 § miljöbalken). Någon miljökonsekvensbeskrivning behöver därför inte bifogas ansökan enligt 22 kap. 1 § miljöbalken. Domstolen har dock enligt 22 kap. 11 § miljöbalken alltid ett ansvar för att utredningen får den inriktning och omfattning som krävs. I detta fall har sökanden gett in underlag som rubricerats teknisk beskrivning och miljöbedömning. Domstolen anser att underlaget, med de kompletteringar som skett under målets handläggning, är tillräckligt för prövningen. Det finns dock inget krav på att domstolen ska godkänna underlaget i domslutet.

6.3 Verksamheten vid Uddby kraftverk; gällande tillstånd, m.m.

6.3.1 Anläggningen

Uddby kraftverk är beläget vid havet med intaget vid Albysjön, i Tyresåns avrinningsområde. Kraftverket byggdes 1897. Den nuvarande uppställningen, med ett aggregat, har funnits på platsen sedan 1924. År 1983 renoverades kraftverket och består idag av dammanläggning med intagsluckor, sidoutskov, intagstub, kraftstation, utskovsluckor och utloppskanal.

Kraftverksdammen är belägen på fastigheterna D och E, som utgör strömfallsfastighet.

Fatbursdammen, som utgör utskovsdamm, ligger vid sjön Fatburen som genom ett sund är förbunden med Albysjön. Vid tappning från denna damm rinner vattnet via Follbrinksströmmen ut till havet (Kalvfjärden). Fatbursdammen är belägen

på fastigheten B.

Holländaredammen, belägen i sundet mellan Albysjön och Fatburen och på fastigheten A, är delvis utriven.

6.3.2 Historik

Överlåtelse först till kommunen och sedan till Vattenfall (1976 och 1982)

År 1976 köpte Tyresö kommun Uddby kraftverk. År 1982 överlät Tyresö kommun till Statens Vattenfallsverk (Vattenfall) med äganderätt två områden (om cirka 2 200 m²) av fastigheten D. Befintlig intagsdamm med luckor, tub, utloppskanal, spillfåra och kraftstation (belägna inom områdena) samt strömfalls-rätten ingick i överlåtelsen. Överlåtelseavtalet finns som bilaga 2 till denna dom.

Härefter träffade parterna ett avtal som kompletterande och justerade 1982 års avtal. Det avtalet finns som bilaga 3 till denna dom.

I 1982 års avtal (§ 1) anges att strömfallsrätten omfattar rätten till fallhöjden mellan vattenstånden i Albysjön och Uddbyviken samt till vattenkraften därinom vid utövande av den inverkan på vattenstånds- och vattenföringsförhållandena, som kraftstationsägarens är berättigad till enligt upplåtelse den 11 maj 1892 avseende dammen vid Holländaretorp (anm. Holländaredammen). Avtalet innehåller ett antal paragrafer som berör vattenkraft och vattenreglering. Av dessa bör några lyftas fram.

§ 6 Upprustning och drift av Uddby kraftstation

Uddby kraftstation övertages av Vattenfall 1982-10-01. Vattenfall ska snarast och senast 1984-01-01 sätta kraftstationen i driftdugligt skick.

§ 7 Kommunens handhavande av tappning efter Tyresås reglering

[...]

Kommunen äger med åberopande i tillämpliga delar av 2 kap 9, 15 och 31 §§ vattenlagen och under medverkan av Vattenfall i tillståndsfrågan hos vattendomstolen begära tillstånd att riva ut dammen vid Holländaretorp, bygga om dammen vid Fatburens utlopp och till denna överföra nu gällande dämmningsrätt för Holländaredammen samt överta ansvaret för vattenframrinningen vid Nyfors- och Fatbursdammarna enligt följande.

[...]

Kommunen skall vidare eftersträva att handha tappningen genom dammarna så att onödiga förluster i kraftproduktionen i Uddby kraftstation undviks.

§ 14 Hemulföreskrift m m

Kommunen skall svara för åtgärd, som eventuellt erfordras för att genom servitut eller på annat sätt tillförsäkra Vattenfall rätt till mark och strömfall, som till äventyrs inte medföljt vid förestående överlåtelse.

Vid eventuell överlåtelse av kraftstationsfastigheten skall Vattenfall föreskriva skyldighet för ny ägare att iaktta bestämmelserna i detta avtal ävensom att tillförsäkra efterföljande ägare att göra samma förbehåll.

Lantmäteriförrättning (1983)

Med stöd av 1982 års-avtal ansökte Tyresö kommun om lantmäteriförrättning berörande D m.fl. fastigheter (akt 0138-83/25). Den 20 juni 1983 beslutade Lantmäterimyndigheten i Stockholms östra lantmäteridistrikt bl.a. om

- fastighetsbestämning av servitut avseende dämmningsrätt³ till förmån för D,
- avstyckning av blivande E från D,
- fördelning av servitutet avseende dämmningsrätt från D till blivande E.

Vattendom (1990)

Med stöd av avtalen (1982 och 1989) och ytterligare handlingar ansökte Vattenfall om lagligförklaring m.m. av Uddby kraftverk (mål VA 69/87). Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, meddelade den 1 juni 1990 dom i målet. Genom domen lagligförklarades Uddby kraftverk (fastigheten E), Holländaredammen (fastigheterna B och C)⁴ och Fatbursdammen (fastigheterna A och B) samt regleringen av Albysjön mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m. Vidare lämnade vattendomstolen tillstånd bl.a.

- att i Holländaredammen utföra en 5 m bred öppning i högra delen,
- att utföra reparation av Fatbursdammen och nedströms luckutskovet installera ett Thomsonöverfall samt montering av rör med ventil,
- att i Follbrinksströmmen utföra bankförstärkning,
- att för framtiden driva Uddby kraftverk och därvid tillgodogöra den vattenmängd turbinerna kan nyttiggöra, maximalt 3,5 m³/s,
- att genom dammarna reglera Albysjön och Fatburen mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m i enlighet med vattenhushållningsbestämmelser. (För en detaljerade beskrivning av vattenhushållningsbestämmelserna, se avsnitt 6.3.3 i denna dom.)

Tillståndet att riva ut delar av Holländaredammen medförde att möjligheten att reglera Albysjön vid Holländaredammen togs bort (dock att kvarvarande del av dammen vid höga flöden fortfarande har en viss dämmande funktion.) Då tillstånd gavs att riva ut Holländaredammen med dess reglerande funktion, framstår det som uppenbart att vattendomen – i den del den anger att ”genom dammarna” reglera Albysjön och Fatburen mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m – avser Fatbursdammen och kraftverksdammen.

Mark- och miljödomstolen konstaterar alltså att den dämmningsrätt (som tillkommer ägare av Uddby kraftverk) genom vattendomen flyttades från Holländaredammen till Fatbursdammen. Att överflyttningen av dämmningsrätten var avsedd av Vattenfall och kommunen framgår av 1982 års avtal (§ 14).

Överlåtelse till Uddby Kraft AB (2013)

År 2013 överlät Vattenfall Uddby kraftverk till Uddby Kraftverk AB. Genom överlåtelsen har de rättigheter och skyldigheter som vattendomen omfattar överförts till Uddby Kraft AB, som genom övertagandet av kraftverket är bundet av gällande vattendom.

³ Servitutet avsåg ”rätt att uppdämma vattnet i Albysjön i nivå med vid Holländaredammen inlagen dubb, dvs. till en absolut nivå av 13,78 meter över havet i höjdsystem RH 00”. Servitutet belastade bl.a. fastigheterna C, som har avregistrerats. Se not 2.

⁴ Fastigheten C avregistrerades 1996. Området ingår numera i A.

Lantmäteriförrättning (2016)

På ansökan av Tyresö kommun genomfördes en lantmäteriförrättning berörande D och E (akt 0138-14/10). Den 23 mars 2016 beslutade Lantmäteriet bl.a. att bilda nya servitut med ändamålen kraftverksanläggning och kraftverkstub, båda till förmån för E (se även avsnitt 6.5 i denna dom).

6.3.3 Gällande tillstånd till reglering och kraftproduktion

Verksamheten vid Uppby kraftverk bedrivs med stöd av vattendomen, enligt vilket tillstånd gäller bl.a.

att för framtiden driva Uddby kraftverk och därvid tillgodogöra sig den mängd vatten turbinerna kan nyttiggöra, maximalt cirka 3,5 m³/s, samt

att med dammarna reglera sjöarna Albysjön och Fatburen mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m i enlighet med nedan intagna vattenhushållningsbestämmelser.

För regleringen av Albysjön och Fatburen beslutades vattenhushållningsbestämmelser m.m. enligt följande

1. Såvitt på skötseln av kraftverket och dammarna beror får regleringen för kraftproduktion bedrivs mellan vattenstånden +13,78 m (dämningsgräns) och +13,45 m (sänkningsgräns), mätt vid dubb i berghällen vid Holländaredammen.

Vid ostörda driftförhållanden ska eftersträvas att vattenståndet inte understiger +13,55 m.

2. Genom Fatbursdammen ska tappning under september och oktober vara lägst 200 l/s och under övrig tid 150 l/s om tillrinningen uppgår till nämnda värden. Vid lägre tillrinning ska dessa framsläppas.

3. På Thomsonöverfallet vid Fatbursdammen ska anbringas två tydliga märken som visar överfallshöjden vid tappning av 200 l/s och 150 l/s.

6.4 Yrkandet om avvisning

Tyresö kommuns har argumenterat för att Fatbursdammen inte utgör en del av kraftverksanläggningen och därmed inte utgör en sådan anläggning som omfattas av krav på moderna miljövillkor enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. Fatbursdammen används inte för produktion av vattenkraftsel och verksamheten hade inte heller detta syfte när dammen ursprungligen uppfördes, säger kommunen. Av de skälen, hävdar kommunen, kan inte Fatbursdammen och den vattenverksamhet som bedrivs vid denna lagligen omprövas enligt 24 kap. 10 § miljöbalken.

Med vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel avses en vattenverksamhet som innebär bl.a. vattenreglering och är avsedd för produktion av el genom omvandling av energin i strömmande vatten (11 kap. 6 § första stycket miljöbalken). Sådana vattenverksamheter ska anses utgöra en och samma verksamhet om de bedrivs med vattenanläggningar som direkt eller genom andra vattenanläggningar är tekniskt sammankopplade med varandra och har ett miljö- och verksamhetsmässigt samband (11 kap. 6 § andra stycket).

Som framgår av avsnitt 6.3.2 och 6.3.3 har vattendomstolen lagligförklarat Uddby kraftverk, Fatbursdammen och Holländaredammen samt utförd reglering av Albysjön mellan nivåerna +13,78 m och +13,45 m. Vidare framgår att sökanden (Statens Vattenfallsverk) gavs tillstånd att utföra ett antal åtgärder som berör

Fatbursdammen och Follbrinksströmmen, bl.a. att utföra reparation av dammen samt nedströms luckorna installera ett Thomsonöverfall samt utföra bankförstärkning i Follbrinksströmmen. Genom vattendomen gavs sökanden även rätt att tillgodogöra sig vatten för att driva Uddby kraftverk samt att genom dammarna reglera Albysjön och Fatburen enligt angivna vattenhushållningsbestämmelser.

De rättigheter och skyldigheter som vattendomen omfattar har överförts från Statens vattenfallsverk till Uddby Kraftverk.

Mot bakgrund av det anförda bedömer mark- och miljödomstolen att Fatbursdammen och den vattenverksamhet som bedrivs vid denna utgör en del av de vattenanläggningar och den vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel som prövades genom vattendomen. Verksamheten, inklusive Fatbursdammen och den reglering som bedrivs där, omfattas därmed av kraven på moderna miljövillkor.

Den anförda innebär att kommens yrkande om avvisning med hänvisning till att Fatbursdammen och den vattenverksamhet som bedrivs vid denna inte laglig kan prövas, inte kan vinna bifall.

6.5 Rådighet

Rättsliga utgångspunkter

I lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, restvattenlagen, anges bl.a. följande. För att få bedriva vattenverksamhet ska verksamhetsutövaren ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas (2 kap. 1 §). Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också någon ha till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis (2 kap. 2 §§). Den som vill bedriva vattenverksamhet har för detta ändamål rådighet som anges i 2 kap. 4 §, bl.a. om vattenverksamheten innebär vattenreglering.

Legal rådighet (alla berörda vattenanläggningar)

Ansökan avser omprövning enligt den nationella planen för att utgöra en passagelösning för ål och ett fingaller med flyktöppning och avledare. Sökanden har under handläggningen medgett yrkanden om justerade vattenhushållningsbestämmelser. Och kommunen har, efter huvudförhandlingen, yrkat att en passagelösning för ål ska utföras, dock på annan plats än den som sökanden förordat.

Ansökan och yrkandena i målet syftar alltså till att tillståndet för Uddby kraftverk ska kompletteras med moderna miljövillkor. Det innebär att målet avser eller har koppling till vattenreglering på ett sådant sätt att Uddby kraftverk har s.k. legal rådighet med tillämpning av 2 kap. 4 § restvattenlagen.

Officialservitut (kraftverksdammen)

Den 23 mars 2016 beslutade Lantmäteriet att bilda flera nya servitut på fastigheten D till förmån för E.

Ändamålet för servitut 0138-14/10.1 är kraftverksanläggning och omfattar enligt beskrivningen rätt att inom område x¹ (i ungefärligt läge enligt förrättningskartorna aktbilagorna KA1 och KA2 samt beskrivning BE 3) bibehålla, underhålla och förnya kraftverksanläggning, kraftverkstubb och inspektionslucka med tillhörande delar.

Ändamålet för servitut 0138-14/10.2 är kraftverkstubb och omfattar enligt beskrivningen rätt att inom område x² (i ungefärligt läge enligt förrättningskartorna aktbilagorna KA1 och KA2) bibehålla, underhålla och förnya befintlig kraftverkstubb med tillhörande delar.

Ansökan omfattar bl.a. installation av fingaller och flyktväg vid intaget till kraftverket.

Det planerade fingallret och inloppet till flyktvägen ska anläggas inom befintligt område för servitut till förmån för E, och bedöms omfattas av ändamålet för servitutet.

Den planerade flyktvägen utförs som vattenförande ränna eller rör för fisk, vars slutliga utformning kommer att projekteras i samråd med länsstyrelsen. Flödet i flyktvägen planeras bli ca. 20 l/s. Flyktvägen börjar invid fingallret och kommer sedan löpa längs kraftverkstuben, passera norr om kraftstationen och mynna i Uddbyviken strax nedanför kraftverket. Flyktvägen kommer att passera fastighetsgränsen från det slutna servitutsområdet under GC-vägen ut i det fria invid kraftverkstuben. Huvuddelen av flyktvägen är belägen på Uddby krafts egen fastighet E. I övriga delar anläggas den inom befintliga områden för servitut till förmån för E, och bedöms omfattas av ändamålet för de servituten.

Det anförda innebär att Uddby Kraft AB har nödvändig rådighet för ansökan i den del den avser åtgärder vid kraftverksdammen.

Upplåtelse i övrigt (Fatbursdammen)

1982 års-avtal mellan Tyresö kommun och Vattenfall – som lades till grund Vattenfalls ansökan om vattendom – innehåller ett antal paragrafer (bl.a. §§ 6, 7 och 14) som berör vattenkraft och vattenreglering, vilka ger en förståelsen av den verksamhet som bedrivs och har bedrivits på platsen, och som även har betydelse för bedömningen av frågan om rådighet.

Av skäl som utvecklats under avsnitt 6.3.2 innebär vattendomen att dämmningsrätten flyttades från Holländaredammen till Fatbursdammen. Ägaren av Uddby kraftverk har alltså rätt att dämna Albysjön och Fatburen vid Fatbursdammen. Av det skälet och med beaktande av de åtaganden som kommunen genom 1982 års-avtal (§ 14) gjort till förmån för Vattenfall *och kommande ägare av Uddby kraftverk*, får Uddby Kraft AB anses ha nödvändig rådighet för ansökan i den del den avser åtgärder vid *Fatbursdammen*.

Sammanfattning

Uddby Kraft AB har nödvändig processuell rådighet för ansökta åtgärder dels på grund av både ägande av E och upplåtelser till fast egendom, dels på grund av 2 kap. 4 § restvattenlagen. Den processuella rådigheten ger bolaget rätt att få ansökan i sin helhet prövad i sak.

Genom ägande av E och upplåtelser i fast egendom har Uddby Kraft AB även rådighet att utföra ansökta åtgärder vid *kraftverksdammen*. Om bolaget har rätt att (på fastigheten A) utföra ansökta åtgärder också vid *Fatbursdammen* (inte bara få ansökan i den delen prövad) är mer tveksamt, varför domstolen övergår till att pröva yrkandet om tvångsrätt.

6.6 Tvångsrätt

Yrkanden och inställning

Uddby Kraft AB har yrkat att bolaget ges rätt att med stöd av 28 kap. 10 § utföra och bibehålla en passagelösning för ål på fastigheten A. Det markområde som omfattas av tvångsrätten avser plats för

- passagelösning (åloedare och fälla) inom det markerade området (ellips) på karta (se bilaga 4, Figur 1),
- ledning för lockvatten som anläggs på Follbrinksströmmens högra sida (sett i strömningsriktningen) från dammen ned till platsen för (åloedaren och ålfällan), samt
- gångväg från parkeringsytan (vid vägen), över dammkroppen och vidare ned till platsen för åloedaren och ålfällan.

Tyresö kommun har, som det får uppfattas, motsatt sig bifall till yrkandet.

Ska tvångsrätt upplåtas?

En tvångsrätt innebär en rätt för verksamhetsutövaren att, i den omfattning som anges i beslutet, på annans fastighet vidta åtgärder eller uppföra anläggningar som avser vattenverksamheten (28 kap. 10 § miljöbalken). För fastighetsägaren innebär tvångsrätten ett servitutslikande ingrepp i äganderätten, som utestänger denne från det upplåtta området och även kan försvåra ett optimalt utnyttjande av fastigheten i övrigt.

Om tvångsrätten avser ett tillfälligt ändamål upphör den att gälla när behovet (av tvångsrätt) inte längre föreligger. I andra fall – och om tvångsrätten inte uttryckligen har tidsbegränsats – upphör den när tillståndet till vattenverksamheten förfaller eller förklaras förverkat eller tillståndet har omprövats genom ett avgörande som även berör tvångsrätten. När tvångsrätten upphör är utgångspunkten att anläggningar som uppförts med stöd av den ska tas bort.

Om tvångsrätt beviljas ska ersättning betalas till fastighetsägaren för ingreppet i äganderätten (31 kap. miljöbalken).

Som angetts ovan (avsnitt 6.5 i denna dom) avser denna ansökan vattenreglering eller har en nära koppling till den reglering som sker vid Fatbursdammen. Av det skälet och då det i övrigt inte finns något hinder mot att bifalla yrkandet, ska

Uddby Kraft AB ges tvångsrätt enligt yrkandet.

Ersättning

Uddby Kraft AB har erbjudit ett engångsbelopp om totalt 1 060 (10*106) kr i ersättning för intrånget. Bolaget har angett att den totala arean som tas i anspråk sannolikt inte överstiger 10 kvm och att intrånget – med hänvisning till den värdering som låg till grund för Lantmäteriets ersättningsbeslut den 8 september 2020 (ärende AB134039, akt 0138-14/10) – kan värderas till 106 kr/kvm.

Den utredning som Uddby Kraft AB presenterat bedöms tillräckligt för att pröva ersättningsfrågan. Den erbjudna ersättningen bedöms skälig och ska dömas ut.

Ersättning bör betalas vid anfordran eller senast inom en månad från det att denna dom vinner laga kraft.

6.7 Nya och ändrade villkor för Uddby kraftverk

6.7.1 Fingaller m.m.

Förutsättningar

Vid intaget till Uddby kraftverk finns ett befintligt galler med en spaltvidd på 27 mm. Turbinmortalitetsberäkningar har utförts för fiskar på 18 cm och 27 cm och resultatet presenteras i ansökan (aktbil. 13, se även aktbil. 24). För att förhindra en mortalitet på fiskar som eventuellt går genom turbinen avser bolaget att inrätta ett fingaller med en spaltvidd på 18 mm. Spaltvidden på 18 mm föreslås på grund av goda erfarenheter för flertalet arter inklusive ål. Gallervidden förhindrar alla fiskar större än ca 18 cm att fysiskt passera genom gallret.

Friströmshastigheten uppströms befintligt galler vid 3,5 m³/s uppgår till 0,49 m/s, hastigheten är 0,45 m/s vid bästa verkningsgrad (dominerande driftförhållande). Vattenhastigheterna är så pass låga att i princip alla fiskarter kan simma bort från gallret och därmed undvika att klämmas fast eller åka igenom.

Problem för fiskar under befintliga förhållanden är små; enligt verksamhetsutövaren fastnar ungefär fem fiskar varje år på gallret. De fiskar som påträffats på gallret har varit döda. Vissa har tydliga tecken sjukdom eller förruttelse. Erfarenheter av liknande anläggningar bekräftar att oftast endast en handfull fiskar fastnar/ligger på gallret under ett år av vattenkraftsdrift.

Utförning

När det gäller utförningen har bolaget föreslagit följande. Nytt intagsgaller med spaltvidden 18 mm och med en lutning på 35 grader mot horisontalplanet. Vattenhastigheten, vinkelrätt mot gallret vid 3,5 m³/s blir 0,27 m/s och 0,25 m/s vid bästa verkningsgrad (3,2 m³/s).

En flyktväg placeras rakt fram i strömningens riktning. En öppning i gallret med ca 0,2 m bred och botten börjar på +13,10. Flyktvägens botten stiger succesivt till +13,55 (sänkingsgräns vid normaldrift). Håltagning i intagsdammen krävs för

genomföring av ett rör med diameter 150 mm. Röret ansluter antingen till ett annat större rör eller en öppen ränna som följer tuben ner till Uddbyviken. Fisken släpps på ett ställe med relativt stort vattendjup i utloppskanalen eller i Uddbyviken. Flödet i avledaren och röret föreslås vara 20 l/s vid sänkningsgräns och något mer vid dämmningsgräns. Flyktvägen är öppen då kraftverket är i drift.

Arbeten ska utföras i torrhet bakom intagsluckor. Befintlig galler ska avlägsnas.

Kostnaden för nytt galler, avledare och gallerrensare uppskattas till 900 000 kr. Produktionsförlusterna för avledare uppskattas till 20 MWh och kostnaden för förlusterna beräknas till 150 000 kr.

En ritning över utformningen (Ritning 001) har presenterats (se aktbil. 14).

Mark- och miljödomstolens bedömning

Utredningen ger vid handen att det är miljömässigt motiverat och angeläget att installera ett fingaller. Ingen part har motsatt sig den föreslagna åtgärden. Den föreslagna utformningen av gallret, med en spaltvidd om 18 mm samt en lutning på 35 grader mot horisontalplanet, utgör etablerad praxis.

Det anförda innebär att tillståndet ska kompletteras med ett villkor om fingaller. Åtgärden ska, i den utsträckning som framgår av villkor 3-4, utformas i samråd med länsstyrelsen och ingå i kontrollprogrammet.

6.7.2 Passagelösning för ål

Passagelösning i Follbrinksströmmen (bolagets förslag)

En ålfälla med ålränna installeras i Follbrinksströmmen nedströms Fatbursdammen för uppströmsvandrande ål (se bilaga 4, Figur 2). Ålrännan byggs upp av en platonmatta med lämpligt bottensubstrat. Rännan leder till en fälla, bestående av en vattenfylld balja, där ålen ansamlas. Både ränna och fällan är övertäckta och låsta för att undvika predation av fåglar och alltför intresserade människor. Vatten tas från Fatburen eller Follbrinksströmmen med hjälp av ett intagsrör och självtryck. Vattnet leds både till rännan och fällan.

Fällan övervakas med hjälp av en vanlig övervakningskamera/viltkamera som sitter på dess insida. Ålen flyttas manuellt uppströms Fatbursdammen. Att ålfälla kompletteras med en kameralösning bidrar till en ålvandringen i Follbrinksströmmen kan dokumenteras över tid.

En ritning över utformningen (Ritning 003) har presenterats (se aktbil. 15).

Detaljerad utformning av passagelösningen samt åtgärder för att erhålla en skonsammare passage vid nedströmsvandring i Follbrinksströmmen ska utföras i samråd med länsstyrelsen.

Passagelösning för ål vid kraftverksdammen

Tyresö kommun har efter huvudförhandlingen yrkat att tillståndet för Uddby kraftverk ska förenas med ett villkor om passagelösning för ål enligt följande.

- Vid kraftstationen ska anordnas en passagelösning för uppströmsvandring för ål. Passagelösningen ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Utredningen ger vid handen att ålen är akut hotad och att det därför är angeläget och är miljömässigt motiverat att anordna en passagelösning för upp- och nedströmsvandring för ål.

I redogörelsen från samverkansprocessen (aktbil. 8) anges bl.a. följande.

Ål vandrar främst nattetid och när vattentemperaturen är hög. Få ålar vandrar vid temperaturer lägre än 10° C och flest när temperaturen närmar sig 20° C (Havs- och vattenmyndigheten, 2013b). Vattenkraftverket står ofta still under sommarmånaderna när vattnet är varmare, särskilt nattetid. Därför kan det eventuellt vara lämpligare att ålen leds förbi vid Fatbursdammen.

Med hänsyn till vad som angetts i redogörelsen och då Uddby Kraft AB motsatt sig en åtgärd enligt kommunens förslag, kommer mark- och miljödomstolen fram till att det en passagelösning för ål ska anläggas i Follbrinksströmmen, inte vid kraftverket.

Passagelösningen ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten och särskild hänsyn ska tas till att ål och andra fiskarter inte skadas vid nedströmsvandring.

Det anförda innebär att tillståndet ska kompletteras med ett villkor om passagelösning för ål i Follbrinksströmmen. Åtgärden ska, i den utsträckning som framgår av villkor 3-4, utformas i samråd med länsstyrelsen och ingå i kontrollprogrammet.

Det finns ett underskott på statistik kring ålvandring i Sverige varför det är viktigt att åstadkomma uppföljning och rapportering kring kommande ålvandring. Med den föreslagna lösningen – en ålfälla med övervakning – blir det möjligt att räkna antalet ålar som vandrar upp i vattendraget (till skillnad från fria passagevägar där räkning av individer är svår att genomföra). Detaljer kring rapporteringen av antalet ålar som hanteras i Uddby krafts regi kan lämpligen bestämmas inom ramen för kontrollprogrammet.

6.7.3 Vattenhushållning

Förslag på ändrade vattenhushållningsbestämmelser (villkor 2 i vattendomen)

Länsstyrelsen har yrkat att villkor 2 i vattendomen ändras så att minimitappningen under perioden den 1 oktober till den 31 december bestäms till 300 l/s.

Länsstyrelsen har under handläggningen efterfrågat kompletteringar vad gäller hantering av högflöden respektive lågflöden samt ålens nedströmsvandring utifrån följande resonemang. Länsstyrelsen önskar ett förtydligande från bolaget hur lågflödessituationer hanteras idag och hur dessa avses hanteras framöver. Länsstyrelsen yrkar också på att vattenhushållningsbestämmelserna ska revideras så att mjuka flödesförändringar stipuleras vid högflöden. Länsstyrelsen anser även att det är önskvärt att nuvarande läckage från kraftverksdammen åtgärdas.

M.T. (fastighetsägare i området) har framfört att det finns brister i dagens vattenhushållning då sjöns sänkingsgräns respektive dämmningsgräns vid enstaka tillfällen under- respektive överskridits.

Bolaget har gått med på att perioden för när den högre minimitappningen enligt villkor 2 ska tillämpas förskjuts till oktober-november, men har motsatt sig andra justeringar av vattenhushållningsbestämmelserna.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Mark- och miljödomstolen noterar att det råder oenighet mellan Tyresö kommun och Uddby kraft om hur en samordnad vattenhushållning vid Nyforsdammen som dämmer sjön Tyresö-Flaten och dammarna som dämmer Fatburen och Albysjön ska skötas. Uddby kraft har erbjudit sig att ta över regleringen vid Nyforsdammen medan kommunens å sin sida vill behålla regleringen i egen regi. Uddby kraft har därmed att förhålla sig till den tillrinning som släpps via Nyforsdammen för att uppfylla villkoren i vattendomen.

Regleringsrutinerna vid Nyforsdammen omfattas inte av prövningen i detta mål.

Mot bakgrund av beskrivningen av ofta förekommande lågflöden i vattendraget bedömer mark- och miljödomstolen att det inte är lämpligt att höja minimitappningen till 300 l/s enligt länsstyrelsens förslag.

När det gäller frågan om justering av vattenhushållningsbestämmelserna i övrigt måste hänsyn tas både till att Follbrinksströmmen kontinuerligt behöver vatten samt att sjönivåerna inte får bli så låga att sänkingsgränsen underskrids, vilket orsakar olägenheter för boende längs sjön. Om sjönivån blir för låg ökar risken för att gällande minimitappningen till Follbrinksströmmen inte kan upprätthållas. En tidsmässig förskjutning av den högre minimitappningen från september/oktober till oktober/november framstår dock som en väl avvägd justering av vattenhushållningsbestämmelserna.

Det anförda innebär sammanfattningsvis att vattenhushållningsbestämmelserna (villkor 2) inte bör justeras på annat sätt än att den högre minimitappningen förskjuts till oktober-november.

6.7.4 Övriga villkor och bestämmelser för tillståndet

Öringen vandrar upp under hösten. Eftersom Follbrinksströmmen utgör ett naturligt vandringshinder bedöms inte öringen påverkas av de arbeten som ska utföras vid intagsdammen. Vissa mindre arbeten kommer att utföras precis nedströms Fatbursdammen i syfte att få till en skonsam nedströmspassage för fisk. Dessa arbeten behöver planeras in i tiden i samråd med länsstyrelsen. Installation av ålfälla och ålränna kommer i huvudsak utföras på stranden av Follbrinksströmmen och bedöms inte orsaka någon störning för öringen.

De villkor som Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund har föreslagit är miljömässigt motiverade. Tillståndet ska alltså kompletteras med följande krav.

- Vid arbeten i och vid vattnet ska biologiskt nedbrytbara hydrauloljor användas. Arbetsmaskiner ska vara utrustade med absorberande material.
- Arbete i vatten får inte förekomma under fiskarnas lektider och fåglarnas häckningsperioder vilka är mellan 1 maj - 31 augusti.

6.7.5 Yrkanden om utrivning

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandena från Tyresö vattenvårdsförbund och Älvräddarna om utrivning m.m.

6.8 Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften slutligt till 16 170 kronor. Avgiften har betalats.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 5](#) (MMD-01)
Överklagande senast den 21 mars 2023.

Inge Karlström

Anders Söderström

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Inge Karlström, ordförande, och tekniska rådet Anders Söderström samt de särskilda ledamöterna Christer Lännergren och Erik Petersson.